

Europa - Introduktion

Författare: Åsa Roos

2:a Juli 2007

Table of Contents

Introduktion	1
Vinter	1
Introduktion	1
Synen på världen	1
Vetenskapen	2
Religionen	4
Judarna	4
Filosofin	5
Ekonomins filosofi	5
Krig	6
Marin krigsföring	7
Städer och Administration	8
Ryssland - St Petersburg	9
Danmark - Köpenhamn	9
Polen - Warszawa	10
Portugal - Lissabon	10
Brott och Straff	12
Brotten	12
Straffen	13
Fåfängans Makt	15
Kvinnoklädseln	15
Mansmodet	16
Tyger och färger	17
Make-up modet	17
Modemagasin	17
Geografi och Regenter	18
Danmark	18
Osmanska Riket	18
Polen	19
Portugal	19
Ryssland	20
Kultur och Vardagsliv	21
Herrgårdskulturen	21
Hälsobrunnar och kurorter	21
Dueller i Europa	22
Vänskap och äktenskap	22
Brevskrivande	22
Tillfällesdiktning	23
Nyårgåva	23
Ars Morendi - Konsten att dö	24
Jakt	24
Salongskulturen	25
Droger och stimulantia	25
Nattvandrare	25
Sjukdomar och vård	26
Kirurgin	26

Nya metoder och läkemedel	26
Mentalsjukdomar och mentalsjukvård	26
Farsoter och epidemier	27
Tänder och tandvård	27
Handel och Ekonomi	29
Handelsrutterna	29
Persongalleri	30
Ahasverus (ca 5 f.Kr. -)	30
Benjamin Franklin (1706 - 1790)	30
Katarina II (1729 - 1796)	31
Markis Pombal (1699 - 1777)	31
Syskonparet	32
Referenser	33
Referenser - böcker	33
Referenser - tidskrifter	34
Referenser - andra media	34
Referenser - websidor	34

Introduktion

Vinter

Jag hann inte ens tveka när de kom för att hämta oss. Far var ute i verkstaden som han brukar när kvällen faller på. De hade facklor och var starkt beväpnade. De visste var de skulle, de gick rakt på fars verkstad och bröt sig in. Jag hörde ljuden av fars och Yngves fruktlösa kamp där jag satt gömd i alkoven far hade byggt.

De släpade ut far och Yngve på gården. Yngve var död, men far rörde fortfarande på sig. Jag vågade mig inte ut förrän de hade givit sig av. De satte eld på verkstaden, och det var bara en fråga om tid innan elden spritt sig även till huset. Jag tog mig ut på gården. Fars sårade huvud fick vila det sista i mitt knä. Jag visste att han var död när blodet började frysa i min kjol.

- utdrag ur Johanna Karlsdotters dagbok

Introduktion

Välkommen till Europa. Den här boken är avsedd att ge lite mer information om tidsperioden som Götterdämmerung utspelar sig under. Det är en djupdykning rätt ner i 1700-talets politik och kulturliv. Boken är avgränsad till tidperioden 1735 – 1765.

Det Europa vi strax skall bege oss till är fullt av intriger av politisk och krigisk art. Det är en blomstrande tid för idéer och vetenskap, men det är även en tid då krig och katastrofer tar mycket utrymme. Köld och missväxt är ett vanligt inslag i vardagen, ett symptom kanske, på de styrandes tendenser att lägga sig i naturens ordning. I kulisserna smyger de prestigelystna politiker och hovrepresentanter som ännu inte fått sitt tillfälle att introducera sig till makten. Och bakom dem smyger de riktiga makthavarna, de som drar i marionetternas trådar.

Synen på världen

Även om upplysningen sveper över Europa vid den här tiden, så har man fortfarande mycket religion i bagaget. Det finns en gudomligt föreskriven ordning som man skall rätta sig efter. Det är självklart att människor skall ha olika roller och positioner. De som står längst ner på samhällsstegen förtjänar att vara där, eftersom de är sämre människor. De som styr gör det med Guds godkännande. Människorätsorganisationer finns inte. Ett mänskligt liv är inte värt mer än att det kan ersättas av ett nytt.

De flesta godtar den här ordningen, det är trots allt helt naturligt. Det finns de som argumenterar mot den, men de är få och deras argument är till för samhällets elit, inte de som står på botten av stegen.

Vetenskapen

Vetenskapliga discipliner uppstår och experiment är på högsta modet. Ofta är det experiment man företar sig hemma, på sin kammare i ensamhet, eller så hittar man ett vetenskapligt sällskap som ägnar sig åt studier och presenterar sina upptäckter där. Man kan som vetenskapsman också försöka imponera på de styrande, söka en mecenat och utveckla sina teorier. Bland de här vetenskapliga sökarna finns det de som gläntar på dörrar som borde förblivit stängda. Det finns de som blandar vetenskap och magi på de mest oroväckande sätt, och det finns de som uppmuntrar den typen av forskning, väl medvetna om vilka konsekvenser det kan få för dem som söker svaren.

Den kulturella eliten ägnar sig i allt större utsträckning åt experiment och förkovran. De vetenskapliga och filosofiska skrifterna både ges ut och läses av de förmögna. Språket man använder är delvis latin, delvis franska. Latin kommer att försvinna mer och mer under perioden, ersatt av det ledigare och elegantare franska språket. Vill man kunna diskutera de senaste upptäckterna bör man kunna en hel del franska. Universiteten frodas, men de har ingen större roll inom forskningen. Istället sker de vetenskapliga framstegen inom lärda akademier och sällskap som stöds ekonomiskt av kungar och furstar, som sinsemellan tävlar om att locka till sig intellektuella till sina hov. Ett bevis på att de faktiskt är upplysta, de med.

Som vetenskapsman har man inga större möjligheter att försörja sig på egen hand, om man inte har turen att bli professor vid något universitet eller hittar en välvillig mecenat som kan försörja en eller åtminstone finansiera ens experiment. Mecenaterna får i sin tur ta del av de verk och den tankekraft deras klienter skapar och på så sätt omge sig med smakfulla ting.

En av de vetenskaper som är på modet är kemi. Man har börjat experimentera med gaser, och kemister som Joseph Priestley och Carl Wilhelm Scheele tar enorma steg framåt på sina egna håll. Upptäckterna systematiseras av fransmannen Antoine Laurent Lavoisier. Elektricitet är ett annat område där framsteg görs. Elektricitetens principer avslöjas, bland annat genom Benjamin Franklins experiment. Det finns även en hel del italienska vetenskapsmän som ligger långt framme i forskningen runt fenomenet.

Elektricitet

Elektriciteten som man nyligen upptäckt och dessutom lyckats framställa och fånga i så kallade leidenkärn, primitiva kondensatorer, användes med stor entusiasm på patienter med förlamning, hjärtproblem och muskelspasmer.

De här experimenten kan ha lite olika utgång. Ibland laddas leidenkärnen knappt alls och en svag stöt blir resultatet, medan de vid andra tillfällen kan få så stora laddningar att patienten avlider av elstöten.

Vetenskapen och kyrkan hamnar i våldsam konflikt. Evolutionsläran framförs av diverse vetenskapsmän och naturhistoriker som blir aktivt motarbetade av kyrkan. I vissa kretsar talas det om en katolsk insatsstyrka som agerar med dödligt våld mot de som framför teorier som inte stämmer med de kyrkligt vedertagna. Det här avfärdas naturligtvis som fantasier av både det vetenskapliga och det kyrkliga etablissemanget i Europa.

Systema Naturae

Systematisering och klassificering är populärt inom alla vetenskaper, även de ockulta. Linné, som inte bara ägnar sig åt botaniska utflykter, försöker upprätta en övernaturlig ordning, men hindras av sina överordnade och beskyddare. Bättre går det för italienaren **Battista Panetti**, som under 1700-talet inte bara avslöjar lykantropins hemlighet, utan även säger sig ha botat en varulv. Han lämnar efter sig en mängd publicerade pamfletter, och även manuskriptet till en bok. Hans efterforskningar blir brutalt avbrutna 1763, då han återfinns död i sitt hem i Ravenna.

Men det är inte bara naturvetenskapen som rör sig framåt. Även historia, och arkeologi har fått ett uppsving. I takt med att klassificerings – och systematiseringskunskapen ökar lär man sig också att kritiskt ifrågasätta gamla sanningar.

Sociedad de la ciencia de Supernatural

I Spanien växer det fram en liten grupp vetenskapsmän med kontakter över hela Europa, som explicit jagar övernaturliga fenomen. Carl von Linné kommunicerar med gruppen, liksom åtskilliga av hans lärjungar och korrespondensen flyter fram och tillbaka mellan Royal Society och den spanska gruppen.

Hittills har man inte lyckats fånga några övernaturliga varelser som överlevt länge nog att studeras, men Linné och hans utsända har klassificerat åtskilliga av de fenomen gruppen har studerat och vetenskapsmän som Benjamin Franklin har med sina studier bekräftat eller förkastat discipliner som vetenskapligt hållbara.

Mesmer är en av de vetenskapsmän som är mest aktiva i gruppen och han har lagt fram åtskilliga teorier om hur spöken fungerar och vad de kan tänkas bestå av. Allt har sin grund i hans teorier om animalisk magnetism.

En av de svenskar som mest kommunicerar med de spanska spökjägarna är Karl Fredsmark, en naturfilosof bosatt strax utanför Uppsala. Han har skapat en maskin som enligt hans egna uppgifter kan mäta hur själen ser ut, men även användas i syftet att separera själen från kroppen på artificiellt manér. Brevväxlingen mellan de spanska spökjägarna är intensiv, men avbryts hastigt och lustigt vintern 1735. Inget mer hörs sedan från den svenske Fredsmark och hans forskning förrän 1739 i Florens, då en av hans enligt uppgift förlorade anteckningsböcker är till salu på en hemlig ockult auktion.

Religionen

Religionen och dess officiella representanter lider svårt av upplysningens tankar och idéer. Politiskt förlorar påvens kyrkostat makten till de katolska kungarna, filosoferna attackerar katolicismen och predikar befrielse från religionen som institution. Jesuiterna blir portade i land efter land. 1773 upplöser påven Clemens XIV orden. Munk-klostren som tidigare blomstrat, förfaller och läggs ner, undantaget är ett litet kloster i de franska bergen. För nunneordrarna går det lite bättre. Rika fäder är benägna att placera sina döttrar de inte vet vad de skall ta sig till med i kloster. De intellektuella föredrar en "naturlig" religion framför den kristna institutionen. Gud får vara kvar men världen skall styras av förnuft och naturlagar. Det fattiga folket håller dock kvar vid det gamla som ofta hänger ihop med religiösa traditioner och fester. Under den rebelliska, förmögna ytan, händer mycket lite på religionsområdet. Det förekommer en andlig väckelse i stora delar av Europa, men den pågår utanför etablissemangen.

Religiösa alternativ dyker upp i form av väckelserörelser. Metodism i Storbritannien, pietism och herrnhutism i Skandinavien och Tyskland. Väckelserörelserna är mer en reaktion emot än för upplysningen. I de katolska länderna är kyrkans hierarki en spegling av samhällets olika stånd. Medan prästerna representerar de ofrälse, representerar kyrkans ledare adeln. Det är ofta bra för en adelsfamilj att ha en familjemedlem högt placerad inom kyrkan. I de protestantiska länderna är det inte så. Kyrkomännen är en naturlig del av staten och ses mer som ämbetsmän.

De svarta munkarna

Bland Europas vetenskapsmän, som sysslar med experiment och magiska metoder som inte stämmer med katolska kyrkans uppfattning om vedertagna teorier, går rykten om en dödspatrull, som tyst och effektivt gör sig av med alla spår av vetenskapsmannen i fråga, samt även den forskning som de utfört.

De som säger sig ha bevis för den kyrkliga konspirationen blir ofta utskrattade, men trots det så händer det då och då att någon försvinner från en salong eller ett hov för att aldrig mer ses till.

Metodism

Metodismen grundas i Storbritannien av bröderna Charles och John Wesley tillsammans med George Whitefield. Rörelsen var till en början en del av anglikanska kyrkan och uppkom av att John Wesley, som var anglikansk präst, ansåg att kyrkan gjorde för lite för att ta hand om alla inflyttade industriarbetare som slogs ut och hamnade i armod och fattigdom på gatan.

Pietism

Pietismen grundades 1635 av tysken Philip Jakob Spener. Han skapade pietismen som en reaktion på den lutheranska läran. Spener anser att kristendomen står mellan människa och Gud. Man behöver inga präster och gudstjänster.

Herrnhutismen

Herrnhutismen är en religiös rörelse som fokuserar på Jesus och sårmystiken runt Jesus. Det viktigaste är inte läran eller omvändelsen, utan det personliga förhållandet till Jesus. Det här betyder att känslomässiga upplevelser av Kristi lidande och glädjen av hans död står i fokus för utövandet.

Judarna

I hela Europa förekommer under 1700-talet antisemitism. Att vara jude för med sig otaliga svårigheter och de diskrimineras svårt av de flesta stater. I vissa länder, bland annat Sverige, är det förbjudet för judar att utöva sin religion. I Spanien och Portugal jagas judar fortfarande av inkquisitionen. I stora delar av det katolska Europa är de tvungna att bosätta sig i ghetton, och tvingas ibland att bära särskilda kläder eller märken som visar på att de är just judar. I Ryssland bränns 1738 en jude levande i Sankt Petersburg för att han övertygat en kristen att konvertera till den mosaiska läran. En fristad under tidsperioden är Polen, där judarna utgör en av de viktigaste folkgrupperna. Där lämnas de ifred och tillåts även ett visst mått av självstyre.

Filosofin

De filosofiska strömningarna bottnar i 1600-talets filosofier. Redan då tog många aristokratiska tänkare avstånd ifrån den gamla Gudstron. Det här leder till att tankesättet som grundar sig på den Gudomliga ordningen - att samhället ser ut som det gör för att Gud vill det - långsamt börjar försvinna. Nu kan regenter inte längre hävda att de sitter på sin tron på grund av Guds vilja. Nu måste de argumentera för sitt styre och förklara det utifrån det mänskliga förnuftet och inte som tidigare, genom bibeln.

En stark tro på människans kunskap och inre godhet är central för filosoferna vid den här tiden. Man tror sig kunna förändra världen bara genom att uppfostra och reformera. Allt skall ske för samhällsnyttan, som är det stora modeordet.

Staten vilar på folket och skall därför styras av folket. Det här är bara några av de teorier som presenteras för den tänkande och läsande människan. Filosoferna har inget direkt inflytande över det dagliga livet, men tankarna är väckta och ligger och gror i allmänhetens medvetande.

I och med att filosofin får mer utrymme blir den också mer nationell. Filosoferna börjar skriva på sitt eget språk och språken får också ett genombrott på grund av detta. Att tänka från ett nationalistiskt perspektiv blir allt vanligare.

Ekonomins filosofi

Precis som filosofer och vetenskapsmän är ekonomerna inriktade på samhällsnyttan. Merkantilismen är av ondo. Alla statliga regleringar och monopol bör tas bort.

Flertalet stater är också medvetna om nyttan med en stor befolkning som kan producera många varor man sedan kan exportera. Man börjar intressera sig för folkräkningar för att avgöra bland annat hur ekonomiskt starkt landet är och för att hålla reda på var de olika personerna befinner sig.

Filosofernas kvinnosyn

Även om de flesta filosofer propsar på att folket och individen skall vara jämlikt och upplyst betyder det inte att kvinnor räknas till de som skall få ta del av den här jämlikheten.

Enligt filosoferna är män och kvinnor av naturen olika, och har olika roller att fylla. Enligt Rosseau är kvinnans givna roll den i hemmet. Hon skall vårda barn och ta hand om sin man. Det här är enda sättet för henne att bli lycklig. Kvinnor som inte följer det här mönstret skall kuvas, exempelvis genom att spärras in i hemmet och lära sig självuppoffring. Man pläderar ofta i filosofiska kretsar att kvinnor skall inse sin naturliga roll i samhället, vilket innefattar att vara en god mor och hustru.

Att utbilda sig som kvinna är farligt och dessutom skadligt. Kvinnor bör hålla sig borta från intellektuella idéer. Det är inte alla som håller med. Voltaire, D'Alembert och Montesquieu anser att enda anledningen till att kvinnor inte är intellektuella är att de inte fått någon träning i det. De anser att kvinnors underlägsenhet är en illusion. Många kvinnor håller med. Det finns otaliga kvinnliga författare och filosofer runtom i Europa. Den kvinnliga tänkarelliten ägnar sig dessutom ofta åt att sätta upp litterära salonger där man kan träffas som likar och dela med sig av tankar och idéer. För de flesta filosofer är frågan dock ganska oviktig. Det finns ingen anledning att diskutera den.

Krig

Krig och militärsystemen förändras kraftigt under 1700-talet. Tidigare har soldater varit underlydande adelsmän, som långt ifrån alltid ställt sina skaror till furstens förfogande då han har krävt dem.

Nu lyder allt fler arméer under staten. Det här resulterar i bättre disciplin, bättre organisation och i många fall bättre skötta arméer. Krigen blir mindre blodiga och de civila offren minskar. Befälhavarna är överlag mer försiktiga och inriktar sig på att manövrera ut fienden hellre än att ge sig in i oförutsägbara drabbningar. Västeuropas städer är dessutom bättre befästa, vilket gör sitt till för att skydda civilbefolkningen. Militariseringen, de militära värdena och det militära tänkandet leder till en ökande arméstorlek. Man förändrar också rekryteringssystemet och börjar införa värnplik.

Det ökade intresset leder även till att det runtom i Europa startas militärakademier i mängder. Det enda området där militären inte förändras i så hög grad är inom vapenteknik och taktik. De flesta konflikterna är tronföljarkrig. Nationella mål finns inte, striderna är istället fejder mellan olika kungahus. Rekryteringssystemet gör också att härarna blir blandade. Spanska armén har 133 infanteribataljoner. 28 av dem består av utländska soldater. Många av dem är dessutom kriminella eller yrkessoldater. I Nord- och Östeuropa är arméerna mindre blandade än i söder. Den Östeuropeiska krigsföringen är också mer barbarisk, man plundrar mer och förstörelsen är större.

Cabinet Noir

"Cabinet Noir" är den franska termen för statlig underrättelsetjänst. Syftet med verksamheten är att snappa upp korrespondens sänd av utländska diplomater. Habsburgarna är välkända för sitt effektiva spioneri. Man har Cabinet Noir i Wien, Liège, Regensburg, Frankfurt och Bryssel, men även en överenskommelse med adelsfamiljen Thurn und Taxis som i princip sköter all posthantering i Tyskland. De flesta europeiska stater har ett liknande system. Det är en stor del av det diplomatiska spelet att samla information om sina motståndare. De flesta svarta kabinett är knutna till posthanteringen.

För det mesta är underrättelseverksamheten tämligen fredlig. Undantaget är mordet på Malcolm Sinclair 1739. Han är en svensk kurir som mördas av ryska spioner på sin väg hem från Konstantinopel.

Det förekommer även folkliga arméer som med sin krigsföring visar sitt missnöje med krig och främmande arméer som marscherar genom deras territorie. Ibland utnyttjas bondeupproren av statsmakten, men ofta handlar det om spontant motstånd. Motståndet är inte öppet, istället använder man sig av gerillataktik, som exempelvis att skära av fiendens försörjningsled.

Trots moderniseringen av krigsmakten är det ändå sjukdomar som skördar de flesta offren bland soldaterna. Skyttegravsfeber och otaliga magsjukdomar liksom sjukdomar som sprids med kläd- och huvudlöss rasar ofta med epidemisk hastighet genom lägren. De som skadats av kulor och svärd står ofta inför dödliga infektioner. Kallbrand är inte alls en ovanlig syn i sjukhustälten.

Fältskären

Fältskärer är de sjukvårdare och kirurger som anlitas för att ta hand om sjuka och sårade i strid. De har ofta enbart minimala kunskaper om hur man vårdar skador. Den vanligaste dödsorsaken är infektioner, och trots sårvård som inbegriper tvättande av sårerna med terpentin, het olja, mjölk eller salva så gör de svåra hygieniska förhållandena det svårt att hålla infektionerna borta. När ett sår väl infekterats finns inget mer att göra än att lita till Gud eller amputera.

Amputationerna sker ofta utan bedövning. Möjligtvis kan den skadade få brännvin att dricka sig sanslös på. Trots vården dör uppemot 40% av de soldater som hamnar i fältskärens händer. Ofta handlar det om en död i våldsamma plågor.

Marin krigsföring

Till lands är arméerna ganska jämställda. Till och med ett litet furstendöme har råd att hålla sig med en modern, stor armé. Annat är det till sjöss. Att skaffa sig en örlogsflotta, ett varv eller en flottbas är oerhört kostsamt. Tidigare har furstarna även på det här området hyrt eller köpt flottenheter från entreprenörer, men nu vill man bygga sina egna skepp i statliga varv. En annan följd av förstatligandet av flottan är att man inte längre utnyttjar sig av kapare. Fram till 1720 blomstrar sjöröveriet delvis på grund av statliga sanktioner, men efter 1720 minskar beroendet av utomstående kapare.

Storbritannien är det land som under hela 1700-talet totalt dominerar på sjön. Spanska flottan ligger på en andraplats långt bak, tätt följda av Ryssland.

Städer och Administration

Europa är i enväldshärskarnas grepp. De två undantagen man kan se är England och Sverige, som har en något mer inflytelserik befolkning, men även där är befolkningen underkastad några få styrandes nycker. De monarker som med sin makt vill genomdriva samhällliga reformer kallas upplysta despoter, och de sätter sin prägel på inrikespolitiken i ett flertal länder i mitten på 1700-talet. De flesta gjorde det naturligtvis för att stärka sin egen ställning gentemot adeln och adelsprivilegierna. Många vill skapa en effektivare stat genom att centralisera skatteväsendet och administrationen av landet. Man försöker också att stärka rättsväsendet och statens kontroll över kyrkan.

Det gemensamma för styret under perioden är kabinettpolitiken. Det handlar om att de politiska besluten fattas inom en liten sluten grupp utan att folket eller militären egentligen vet vad som pågår. Hemliga förhandlingar och överläggningar av diplomatisk natur är vanligt.

Det Hemliga Kabinettet

Det ryktas i maktens korridorer att samtliga Europeiska kungahus styrs av en enda instans. Detta hemliga kabinett spelar ut de olika furstehusen mot varandra, i förhoppning om ekonomisk vinning eller andra dunkla mål man enbart vågar spekulera om med viskningar och snabbt nedkrafade små biljetter man överlämnar när man hastar förbi varandra i korridorer och på maskeradfester.

Stora utrikesministerier är också vanliga, och det beror på att stora delar av världen håller på att koloniserats. De konflikter som pågår i Europa får effekt i Amerika och tvärtom, så det är nödvändigt att kunna styra inte bara hemlandet, utan även de kolonier som finns. Dessutom ökar med diplomatin även spioneriet. Det är inte ovanligt att en stat har en hemlig underättelsetjänst. Tyvärr går det utbredda spioneriet hand i hand med ett utbrett mutsystem, och det är inte ovanligt att en diplomat är dubbel- eller trippelagent, beroende på vem som betalar bäst.

Chevalier d'Eon och Malcolm Sinclair är bara två av de åtskilliga spioner som syns under tidsperioden. Många av spionerna är adliga och det finns även en hel del kvinnor i spionleden. En sådan är spionen Elizabeth Crawford. Hon är kanske mest känd för sin kupp mot Bernhard von Mayerhof, då hon på egen hand lyckas avslöja den tyske alkemistens lurendrejeri.

Crawfords kunskap om de ockulta konsterna gör henne eftersökt vid de flesta hov, men själv är hon oberörd av uppståndelsen. Hon kallas "Englands Ockulta Spion" och fruktas med rätta av de måna ockultister som pratar mer än de agerar.

Städerna styrs av stadsråd och byarna av byråd. Ofta är de i sin tur underställda adeln, som tar sina order från kungamakten. Det här betyder att de flesta människor är helt utan politisk makt.

Arkitekturens mål och städernas skick

Barocken är i avtagande, de ståtliga och teatraliska byggnadsverken börjar stå tillbaka för en renare och mindre imponerande arkitektur. Man tror på möjligheten att påverka människan, inte bara med politik och filosofi, utan även med konst och arkitektur. En människa som följer sitt förnuft kan knappast tro på Gud som skapare, och arkitekten har inställningen att man med den goda miljöns hjälp - med funktionella byggnader för människan - skall kunna skapa en bättre värld. Tyvärr gäller den här inställningen alltför ofta enbart de styrandes livsutrymmen. Den enkla stadsmänniskan får tråla på samma smuts, dåliga hygien och stank som alltid. Hygienen är bristande, och det bryter ofta ut sjukdomar i de fattigare kvarteren. Få städer har någon renhållning att tala om.

Rokokons linjer är renare och mindre utsmyckade än barockens, och i de kvarter man bygger om gör man ofta gatorna bredare och rakare. Det är inte enbart av välvilliga skäl. Raka och breda gator gör det även lättare att kontrollera upproriska folkmassor.

Det är inte ovanligt att det förekommer utgångsförbud i större städer om nätterna. Det anses inte säkert att röra sig på gator och torg, och de som träffas på av nattvakten får förklara sin närvaro. Är nattvandrarerna beväpnade kan det mycket väl hända att han eller hon får sina vapen konfiskerade. I värsta fall kan man till och med hamna i häktet för nattliga promenader. Våldigt få städer lyser upp sina gator nattetid, och den belysning som finns är ofta mycket begränsad. Vill man försäkra sig om att inte råka illa ut stannar man hemma om natten.

Ryssland - St Petersburg

Sankt Petersburg grundas av Peter den Store 1703 vid floden Neva. Staden är en modell av barock arkitektur. Peter I vill bygga en huvudstad av St Petersburg och staden får under 1700-talet mängder av palats, ett av de första är sommarpalatset som står färdigt 1716. 1724 har staden ett universitet och vid 1750 bor det 150,000 personer i staden. Peter den Store avser att staden skall bli ett fönster mot väst, vilket den också blir. 1712 övertog St Petersburg huvudstadsfunktionen från Moskva.

St. Petersburg är uppbyggd runt Peter-Paulsfästningen som är den första byggnaden att uppföras i staden. Staden är planerad av italienska och franska arkitekter, vilket ger den en öppen, klassisk skönhet. Dess skönhet har dock haft ett enormt pris. Närmare 100,000 människor dör under uppbyggnadens första år, av hunger och av kyla.

Handelstrafiken till St. Petersburg upptas nästan omedelbart av Nederländerna, som 1703 skickar sitt första skepp med varor till staden. En livlig trafik med socker, tobak, färgmedel och vin samt diverse olika lyxföremål sätter igång i Östersjön. Det första man som sjöresenär ser på infarten till St. Petersburg är Kronstadt med en skog av master som sakta framträder efter veckor av ödemark och hav. När man sedan närmar sig St. Petersburg väntar en andlös upplevelse. De stenkädda kajerna vittnar om en stad som inte sparar på kostnaderna. Man kan som besökare ströva runt bland de imponerande rokokopalatsen, besöka den enorma zoologiska trädgården som har några av Europas enda elefanter, eller ströva runt i någon av de många parkerna. Tsarens Kunstkammer är ännu ett underverk med sina enorma kuriositetssamlingar.

Överallt kan man hitta affärer och torg som erbjuder den senaste lyxen. Runtomkring sig kan man se de sminkade damerna och herrarna ur den ryska aristokratin röra sig på de breda stenlagda gatorna. På torgen framför palatsen finns gungor utplacerade där barn och vuxna kan roa sig med att gunga. Adelsmännen tävlar med varandra om vem som kan spänna för flest hästar i spannet och uppbåda den ståtligaste vagnen. Livréklädda lakejer kompletterar de praktfulla ekipagen.

Danmark - Köpenhamn

Köpenhamn har anor från 1000-talet. Från början är staden en liten handelsby under namnet Havn, men i och med dess centrala placering i det danska riket ökade staden i betydelse. Köpenhamn grundades 1167 av biskop Absalon Hvide, då han lät uppföra en biskopsborg strax utanför staden. 1536 blir staden huvudstad, när privilegierna överförs från Roskilde till Köpenhamn. Det bor ungefär 70,000 människor i staden.

Stanken från de öppna avloppen, garverierna, slakterierna och brännvinsbrännerierna ligger tjock över staden. Vattenförsörjningen är i dåligt skick och vattnet är både förorenat och en smittohärd.

Köpenhamn har brunnit två gånger, 1728 och 1795. Branden 1728 börjar hos en ljusstöpare i Nørreport och den brandens härjningar förstörde 1700 hus, rådhuset och universitetet. Efter den första branden planerar man om staden, och det innebär bland annat att kungafamiljen flyttar från Amalienborg till Christiansborg som uppförs i mitten på 1700-talet. Det resulterar även i öppna och breda gator och stenbyggnader i rokokostil. Köpenhamn är en med tidens mått myllrande hamnstad och en av de viktigaste Skandinaviska hamnarna mot resten av Europa. 1748 grundas Amalienborg, och man bygger även det Kongelige Teater. 1754 öppnar konstakademien i Köpenhamn.

Nöjeslivet

Nöjeslivet är centrerat kring kvarteren runt Strøget, Højebro, Plads och Gammel Torv. Utanför murarna ligger Amager i nära anslutning till Bastionen. Där hittar man Christianshavn med sina köpmannahus, packhus, arbetarkvarted och fångelser.

I Dyrehaven kan man hitta Kirsten Pils hälsokälla, som sägs bringa välmående, men även Bakken som öppnar 1746. Där kan man se kasperteater eller besöka några av de många förlustelsetälten.

Nyhavn

Nyhavn är Köpenhamns handelsport. Där hittar man hamnkontor och skutor som avseglar mot resten av Europa. Man hittar även prostituerade och sjaskiga kroghak där man utan problem kan anställa tvivelaktiga individer för diverse uppgifter.

Polen - Warszawa

Warszawa grundades på 1200-talet och har upplevt mycket fram till 1700-talet. Staden plundrades bland annat tre gånger under 1600-talet av svenska och transylvanska trupper som förstörde eller stal stora delar av Warszawas kulturskatter. 1683 började staden återuppbyggas av kung Jan III Sobieski och är snart åter ett kulturellt och ekonomiskt centrum i Polen. Precis som övriga Europeiska städer som brunnit eller på annat sätt förstörts får Warszawa en ansiktslyftning i och med nybyggnationen. Gatorna breddas och mer luft och ljus tillåts tillträde till staden. Trots detta märks stadens enorma ålder av och man fullkomligen andas historia då man rör sig på dess gator.

1740 bildas Collegium Nobilium som sätter igång en omfattande reformation av utbildningssystemet, och inte långt därefter 1742, öppnas det första allmänna biblioteket av bröderna Zaluski.

Oraklet i Warszawa

I en liten gränd i utkanten av Warszawa sitter en beslöjad figur framför ett ruckligt litet bord. På bordet står en bleckmugg fylld med mynt. Läger man ett mynt i muggen rycker den lilla figuren tag i handen på givaren snabbt som en orm. Givaren får reda på sin framtid, och det är inte alltid goda nyheter.

Det har gått rykten om en adelsman som dragit svärd mot figuren, men då han anfallit skall figuren ha lyft på slöjan och förblindat adelsmannen. Ingen vet varifrån personen kommer, vem det är eller ens hur han eller hon ser ut. men går man till gränden i Warszawa kan man se det lilla ruckliga bordet och den förkrympta figuren sitta där, med bord och bleckmugg på plats.

Mellan 1764 - 1772 växer staden och förvandlas till ett kulturellt, politiskt, ekonomiskt och industriellt centrum för den Polska upplysningen. Warszawa har runt 65,000 invånare men växer kraftigt under tidsperioden.

Portugal - Lissabon

Lissabon är huvudstad i Portugal. Det är en praktfull stad med anor från 500-talet. Staden har influenser från både Moriskt styre och de kristna erövrarna som tog över staden 1147. Lissabons hamn är fortfarande en av de mest aktiva hamnarna i Europa. Därifrån seglar åtskilliga expeditioner till Sydamerika och Indien, och staden är en av Europas mest glänsande barockstäder på grund av den lukrativa handeln.

Den första stora jordbävningen upplevde Lissabon 1531, den 26:e januari. Tusentals dog i kaoset som följde, och 1755, den 1 november, är det dags igen.

Två skalv skakar staden med 40 minuters mellanrum. Detta är förödande nog, men det som gör katastrofen till en fullständig tragedi är den flodvåg som efter skalven sköljer in från floden Tajos mynning och sveper in över de redan skadade husen. Kort därefter drabbas staden av en eldsvåda som bränner ner det som inte redan förstörts i skalven och flodvågen. Hela centrala Lissabon totalförstörs. Antalet döda beräknas vara mellan 60.000 - 150.000 människor.

Hela Europa chockas djupt av det inträffade. Vissa säger att det enbart kan vara ett gudomligt straff, och många böcker och pamfletter ges ut för att förstärka den uppfattningen.

Lissabons två jordbävningar

På morgonen den 1 november 1755 slås flertalet av Europas medium med fruktansvärda migränattacker som inte avtar förrän sent på kvällen. En del av dem drabbas så hårt att de får slaganfall, eller till och med avlider.

Ockulta aktiviteter går fel överallt, och det verkar som att något suger all magisk kraft ur världen, eller kanske koncentrerar den på en plats. Magiska artefakter blir verkningslösa och varelser som byggts av magi, homunculi och golem, rasar samman utan synbar anledning. På en kyrkogård i Paris ses spöken sväva över gravarna, och i Venedig vågar sig vampyrer ut mitt på dagen, ger sig in i ett fattighus och ställer till med ett ohyggligt blodbad.

Återuppbyggandet kommer igång tämligen omgående. En man vid namn Sebastião José de Carvalho e Mello, även kallad Markis Pombal, skaffar sig inflytande över Portugals regering genom att snabbt agera för att hjälpa de hemlösa med mat, sjukvård och tak över huvudet. Han sätter också omgående igång med att planera för återuppbyggandet av staden. Lissabon får ett helt nytt centrum, Baixa, i enkel barockstil (pombalstil). Det här ger Markis Pombal en hel del manövreringsutrymme i den portugisiska regeringen, och han lyckas stärka sin makt gentemot aristokratin med sina terrormetoder. En del påstår att Markis Pombal varit alltför snabb i sitt handlande. Nästan som att han visste vad som komma skulle.

Brott och Straff

Jag är skakad av den upplevelse som jag nyligen genomgick. Jacob kallade på ordningsmännen när han av misstag upptäckte min väl dolda hemlighet. Jag spenderade veckor i häktet i den skitiga lilla byn. Fångvaktaren försökte våldföra sig på mig, men jag slog honom sanslös.

När magistraten slutligen anlände hade jag inte sett dagsljus på flera dagar, inte heller ätit mer än det maskstungna brödet som kastades till oss en gång om dagen. Jag var skitig och utmärglad och stank. Magistraten var välvillig när jag väl fick visat de guldmynnt jag hade sytt in i min jacka, och jag släpptes strax därefter. Tack gode gud att ingen hittade min dagbok däremellan. Mynten är också i gott förvar, och med de jag inte gömt på nytt ställe skall jag köpa mig en ny stass så fort skraddaren tar emot.

- utdrag ur Johanna Karlsdotters dagbok

Brotten

Brotten består av ett flertal kategorier, och ofta är det inte helt tydligt om förövaren faktiskt begått ett brott eller inte. Ibland räcker det med att ha varit ute om natten, supit sig redlös eller ha råkat säga något olämpligt till en irriterad adelsman. Nedan följer en kort lista på olika brott man kan bli arresterad för. Det varierar även från land till land vad som inbegriper brottslig aktivitet.

Religionsfrihet

Religionsfrihet är ingen självklarhet i Europa vid den här tiden, även om förordningarna runtom har lättat. Man kan råka ut för allt från böter till förvisning för privilegiet att utöva sin religion. Spelledaren kan hitta lite mer om hur det förhåller sig i respektive land under religionsbeskrivningen eller avsnittet brott och straff.

Spel och Dobbel

Spel förbjuds under vissa tidsperioder runtom furstehov i Europa. Och när spelen förbjuds vid hovet ses det heller inte med blida ögon om det förekommer på kaffehus och krogar. Vanligtvis lyfts förbuden dock lika fort som de tillkommit.

Häxeri

Häxeri och trolldomsdomar är allt ovanligare i Europa. Icke desto mindre är häxeri fortfarande ett brott belagt med döden för den stackare som råkar bli dömd för det.

Sexualbrott

Förbindelser mellan två ogifta människor är vanligtvis förbjudet, liksom utomäktenskapliga affärer. Är man av högre social rang kan man ägna sig åt den här sortens utsvävningar, förutsatt att man är diskret. För den vanlige medborgaren är straffen vanligtvis att slita spö eller hamna på skampålen. Sexualbrott straffas dessutom alltid kyrkligt.

Homosexualitet är i de flesta länder straffbart med döden och anses vara både skamligt och syndigt, men även här spelar de dömdas sociala ställning in. Dessutom måste brottslingarna träffas på i akten, vilket gör att det mest är män som döms för brottet. Kvinnlig homosexualitet är svårare att bevisa.

Våldtäkt är straffbelagt, även om skälet till straffet är att man förgripit sig på någons egendom. Spöstraff, hängning eller halshuggning är de straff som tas till.

Stölder och rån

Stöldernas straff beror ofta på hur allvarliga de anses vara, och vem de riktas mot. En rik person som blir bestulen kan ofta utkräva grövre straff för brottslingen än om stölden skett i de lägre samhällsklasserna. Straffet kan bestå av allt från spöstraff till bränmärkning och avhuggandet av en hand.

Lösdriveri

En person som tigger, driver runt eller har supit sig redlös och ligger och ulkar i ett hörn, liksom prostituerade som bedriver sin handel på gator och torg kan alla arresteras för lösdriveri. Det vanligaste straffet för lösdriverare och tiggare är att bli satta i spinnhus. När spinn- eller tukthusen dessutom behöver arbetskraft kan det mycket väl hända att även andra blir dömda för att förse husen med arbetsföra kroppar.

Liskändare och gravplundrare

Liskändare och gravplundrare är ett stort problem, framförallt i England. Lagarna om dissektion är såpass otillräckliga att de framväxande medicinska akademierna knappt har tillgång till några lik att dissikera. Kirurgerna är tillåtna att ta sex lik per år för offentliga dissektioner och resten av skolorna och sällskapen får nöja sig med vad de kan få tag på på galgbacken.

Det här leder till en livlig handel med lik. En källa för anatomisterna är avrättningsplatserna där anhöriga, kirurger och liktjuvar bokstavligen kastar sig över de nyss avlidna för att få med sig deras kvarlevor hem. Åskådare beskriver det hela som ett enormt slagsmål, för det är inte sällan det uppstår handgemäng under galgarna. Ett annat ställe man beger sig till är kyrkogården som inte helt sällan är bevakad. Till slut är det så vanligt med gravplundreri att ligor som lever på att förse anatomiskolor med lik bildas framförallt runt London. Man gräver upp nyss begrovna lik och fraktar dem till de anatomister som betalar bäst. Att man reagerar så starkt mot obduktion är en kvarleva från tidigare religiösa övertygelser. En kropp skulle få vila i frid tills dess att domedagens trumpeter ljöd, då det var dags för kropp och själ att återförenas. De flesta är övertygade om att om de blir dissikerade efter döden kan de aldrig återuppstå hela i Paradiset. Faktum är att dissektion efter döden ibland läggs som ett extra hårt straff för de som skall avrättas. Ett avskräckande exempel. Ligorna av liskändare börjar dyka upp runt 1750.

Mord

Mord är naturligtvis straffbart med döden. Det finns inga förmildrande omständigheter. Förutsatt att du inte är adelsman och kan köpa dig ur dina besvär. Men inte ens adelsmän kan alla gånger komma undan bödelsbilan.

Straffen

Straffsystemet bygger på två grundstenar. Avskräckande och hämnd. För att utkräva ett straff krävs ett erkännande och ofta betyder detta att man torterar sina fångar tills de erkänner. Alternativet är att fångarna mutar sig fria från fångenskap. Straffet är ofta godtyckliga och inte helt sällan grundade på vilken social ställning den dömda har. Adelsmän kan dessutom kapa till sig privilegier i fångelserna och behandlas ofta bättre än sina ofrälse medfångar.

Ofta använder man sig av fängslande eller landsförvisning som straff för brott som begåtts. Fångelsesdomarna är långa och fångarna är inte sällan berövade både mat, färskt vatten och frisk luft.

Nedan följer korta beskrivningar på några av de straff man kan dömas till. Spelledaren kan med största säkerhet hitta fler obskyra straff som kan nyttjas som hot eller varning för alltför frivola rollpersoner.

Brännmärkning

Brottslingar kan brännmärkas för mindre allvarliga brott de begått. Straffet är den tydliga märkningen som följer med brottslingen överallt och skämmer ut honom eller henne som en oärlig människa. Beroende på var i Europa man befinner sig ser brännmärkena olika ut, men de som märks är ofta desamma. Bödlar, vagabonder, lösdriverare, tjuvar och pirater.

Brännmärkning är ett förhållandevis ovanligt straff och förekommer mest under tidigt 1700-tal.

Trätobetsel

I vissa länder finns särskilda straff för kvinnor som uppträtt på ett störande eller olagligt sätt. För grälsjuka, argsinta och högljudda kvinnor finns trätobetslet. Ett trätobetsel är en metallbur som spänns över huvudet. I fram på buren sitter en metalltunga som stoppas in i munnen på det trätgiriga fruntimret och hindrar henne från att tala. Trätobetsel används enbart

på kvinnor, och ibland till och med utan att föregås av rättegång. Män dömer sina egna hustrur att utstå straffet och betalar bödeln för besväret.

Bränning

En del brott kräver ett särskilt avskräckande straff. Då tar man till bränning. Ett bål med en påle ställs upp, varvid den person som skall brännas binds fast. Om personen har pengar kan han eller hon ha turen att få bli strypt innan flammorna stiger alltför högt. Ibland lägger man krut runt personen som skall brännas för att påskynda döden. Bränning som avrättningsmetod avskaffas i Europa i slutet på 1700-talet.

Trollkarlen

I de ockulta kretsarna runt furstehoven i Tyskland går rykten om en avrättning som inte riktigt skett som man förväntat sig. På 1200-talet avrättade man i Coburg en ockultist knuten till Tempelriddarorden. Man skulle bränna honom, men hans kropp motstod lågorna. Därför halshöggs man honom, men hans huvud levde fortfarande. Man delade huvudet i många delar, och spred delarna över hela Europa. Men trollkarlen var fortfarande inte död.

Det sägs att den som hittar trollkarlens huvud också hittar nyckeln till evigt liv och rikedomar bortom ens vildaste fantasier. Huvudet sägs också veta var Tempelriddarna dolt skatten från Jerusalems tempel.

Hängning

Hängning är den vanligaste avrättningsmetoden. Man låter den dömda dingla från galgen, ofta under överinseende av stora folkmassor. Hängningar och avrättningar i största allmänhet drar ofta en stor publik, och anatomiskolorna står redo med knivarna under galgen för att få tillgång till kroppen när personen väl är död.

Garott

Att garottas innebär att man med hjälp av verktyg stryper personen som skall avrättas. De enklaste garotterna består av en påle igenom vilken det borrar ett hål. Igenom hålet drar man ett rep. Den som skall avrättas får repet runt halsen och sedan drar bödeln åt. En annan variant består av en järnkragen. I järnkragen slås en sprint som drar åt kragen och stryper offret. I vissa fall använder man en liten kniv för att skära av ryggmärgen i nacken.

Fåfångans Makt

Mode och makt går hand i hand, och det är som makthavare viktigt att med små accessoarer förstärka de intryck man vill att andra skall se. Världen är ju en teater och som aktör gäller det att spela sin roll perfekt, ned till minsta snusdosa. Att klä sig rätt kan ofta betyda att de affärer man hoppas göra, det lån man är beroende av eller det tal man framför får ett extra eftertryck. Att däremot misslyckas med sin dräkt kan ge den motsatta effekten.

Att köpa kläder

Kläder kan införskaffas på ett flertal sätt. Antingen tar man sig till en tygbod och väljer ut de material man vill ha, och anlitar en skräddare i efterhand att sy upp dräkten man tänkt sig, eller så går man direkt till skräddaren som plockar ut material och tyger som behövs till ensemblen. Är man fattig syr man sina egna kläder. De rika kunde ha skräddare och dressmakare på besök i hemmet i upp till en vecka åt gången för att allt skulle sitta helt rätt.

Jakten på de perfekta tillbehören och den mest eleganta dräkten har gjort att många adelsmän lever på kredit. Ofta har man inte råd att hålla upp den viktiga fasaden, men ett gott namn kan hålla kreditörerna från dörren.

Den ideala kroppen skiljer sig ganska kraftigt från den naturliga. Den som tillhör bönder, hantverkare och kroppsarbetare är ofta grov och muskulös, en praktisk kropp, en arbetande kropp. Idealet är istället en smal, rak rygg, ett högt bröst och välvda fötter - inget man får genom arbete. Det raka strama och kontrollerade är kulturellt högtstående, medan det som är böjt och slapt är naturligt och dessutom tyder på en andlig slapphet. Kroppen är ett sätt, ett redskap, att uttrycka en andligt kultiverad själ.

Att föra sig riktigt

Spanska kungaparets dansmästare noterar 1734 hur en hovdam skall bete sig och föra sig i fina sällskap:

"Hon skall bära huvudet högt och rakt, så att man säger: det där är en dam som har utseendet! Hon får inte vagga på huvudet när hon går, ty det verkar nonchalant. Axlarna skall dragas nedåt och armbågarna ordentligt tillbaka, så att de kan vila på höfterna. När hon gör reverens får hon inte böja huvudet, skall ställa fötterna i fjärde positionen och när hon böjer knäna, skall hon skjuta ut dem ordentligt åt sidorna, ty det är särdeles opassande att knäna syns genom klänningen."

Även männen skall röra sig med grace och smidighet. Bellman beskriver:

"Stolt herrarna spassera i salen, min bror, stolta med vita strumpor och knarkande skor, snusa, le, pudrade; anden uti barmen, hatten under armen av fin kastor."

Kvinnoklädseln

Kjolen är gjord av en underställning i fiskben som avser att breda ut den runt höfter och ben. På 1720-talet är kjolen klockformad - upp till 2 meter i diameter. Senare ändras formen till att bara utbreda sig åt sidorna och får höftkuddar armarna kan vila på. Under 1760-talet smalnar den igen.

Livet är korsetterat med stöd i stål eller fiskben. Det skall vara getingmidja och djupt dekolletterat, ända ner till bröstvårtorna. Dekollettaget kan täckas över med en duk, men är ofta bart. Hals och underarmar är nakna. Över liv och kjol bärs en kjol och klänning. Klänningen är ofta öppen fram för att visa upp kjolen.

Korsetten

Korsetten är en symbol för anständighet, och den bärs dygnet runt. Särskilda korsetter tillverkas för gravida kvinnor. Ju mer extremt korsetten är skuren, desto högre i rang står kvinnan som bär den. Den innebär en social trygghet för bäraren - värdet av den goda hållningen skattas högre än bekvämlighet. Kvinnor utan korsett utgör de lägsta samhällsskikten, bland dem finns fattighjon och prostituerade.

Kvinnofrisyrer

Under tidiga 1700-talet, 1715 och fram till 1760, är frisyerna låga och ligger tätt mot huvudet i lockar och slingor, övertäckta av små spetsmössor. Runt 1760 när kjolarna krymper i omfång växer frisyerna återigen och antar fantastiska proportioner. Det är inte ovanligt att håruppsättningar fattar eld på grund av att de fastnat i ljuskronor. Frisyerna skapas över ståltrådsskelett och tygvalkar och man sätter upp håret mellan en gång i veckan och en gång i månaden. Små klininstrument, klåkomissarer, av silver, guld eller elfenben används för att klia sig i huvudet. Det är inte helt ovanligt att frisyerna är hem åt diverse ohyra. De många oljorna, mjölet och utfyllnaderna som används kan till och med dra till sig möss.

Skor

Skor tillverkas i siden, tyg eller linne. Skon är spetsig och har en hög klack som är placerad nästan mitt i hålfoten. Skon pryds med rosetter, spännen och broderier.

Mot 1750-talet är skorna mer avrundade i tån och klackarna något lägre. För kvinnor är det svårt att hålla balansen i skon samtidigt som man bär de omfångsrika klänningarna. Ofta leder det till en lätt trippande gång.

Mansmodet

Medan dammodet genomgick en total förändring då Ludvig XIV dog 1715, behöll mansrocken sin form i stort. Den blir något slirigare och ryggen är något smalare. Västen som bärs under rocken är nästan i samma längd som ytterplagget.

Skjörten på rock och väst är förstyvade med vaxduk eller papper, och det modet håller i sig fram till 1750. Ficklock och ärmuppslag är väl tilltagna men krymper stadigt under tidsperioden. Från 1760-talet kan rocken inte längre knäppas i helhet, eftersom framkanterna är kraftigt svängda. Innanför västen bärs ett halskrås av rynkad spets eller skjortans spetskant.

Byxorna är knälånga och åtsittande över låren men med en rymlig bak. Fram till 1770-talet har man knappgylf på byxorna, men den ersätts sedan med en lucka. Strumpor bärs som komplement till de knälånga byxorna. Har man inte vackra vader lägger man till vadinlägg av trä eller tyg, och drar sedan på strumpan utanpå. En herrtidning ger rådet att ta på sig så mycket som tre par strumpor för att slippa fula skarvar.

Accessoarer

Under hela 1700-talet bär en man av klass små accessoarer på sin kropp för att framhäva sin status. Det som är absolut nödvändigt vid större sammankomster är värjan, som är mer eller mindre obligatorisk. Utöver värjan kan man även lägga till fickur med kedja och snusdosor i olika format och färger. Knappar är också något som är statussymboler. Knappar i ben och trä tillhör de undre skikten av samhället medan glas, porslin och metallknappar tillhör överklassen.

Frisyrer

Ingen 1700-talsman med självaktning bär skägg. Bara brottslingar och simpelt folk låter ansiktsbehåringen växa. Ofta låter man sitt eget hår vara kortklippt och täcker det med en friserad peruk. Peruken är platt och har hårt rullade lockar vid tinningarna. Håret bak är samlat i en hårpung av siden, eller fäst med gummi-impregnerat tyg i en rosett i nacken. Efter 1760 använder man inte längre peruk, utan fäster upp det egna håret genom att kamma det bakåt och fästa det i en piska eller hästsvans. Den trekantiga hatten dominerar hela tidsperioden.

Skorna

Högklackade skor håller sig till 1750-talet. Därefter är klackarna lägre och tån spetsigare. Även männens skor pryds av rosetter och spännen.

Tyger och färger

De färger som dominerar mansdräkten är blå rock, lila väst, gula byxor och vita strumpor, alternativt nötkbrun rock, röd väst, svarta byxor och grå strumpor.

Kvinnornas dräkter är mer mångfärgade men håller sig i mjuka pastellfärger som blekblått, ljus syrén, lila, silvergrått, reseda och aprikos. Matta pudrade pastellfärger är på modet. Tygerna är ofta försedda med invävda mönster av olika slag och de kan vara av siden, damast, brokad, bomull eller kattun. Spetsar är vanligt och kantar det mesta.

Make-up modet

Alla peruker och frisyren pudras. Det berättas att åtskilliga kilo mjöl går år varje vecka för puderbehovet i ett hushåll. De som har råd och plats har pudrum, annars får trappan duga. Den grå peruken gör det nödvändigt att även sminka ansiktet. Kosmetiska preparat tillverkas i stor utsträckning i Frankrike och är ofta mycket dyra. Det är bara de med god ekonomi som kan köpa sig dessa lyxprodukter.

Precis som kläderna skall framhäva det åtstramade, konstlade, så skall sminket framhäva det faktum att personen som är sminkad står över det naturliga. Det är därför de skarpa färgerna och kontrasterna är så viktiga. Ansiktet förses med en kritvit grund av blyvitt, blysalt, zinkoxid eller vismut. Sminket är tjockt och glansigt och skall få huden att glänsa som porslin, pärlmor eller emalj. Sminket är livsfarligt då det innehåller tungmetaller och andra giftiga ämnen. Ögoninflammationer, tandlossning, andningssvårigheter och ökad salivbildning är vanliga sidoeffekter. Vissa damer och herrar i samhällets elit sminkar helt sonika ihjäl sig. Man känner till problemet, men skönhetsidealet går före till och med den personliga hälsan.

Rouge lades på kinderna över den blanka vita ytan i cirklar eller trianglar. Fälten är skarpt avgränsade. Rouge tillverkas av karmin, cinnober och cochenillus acun. Läpparna kan ofta förbli bara eller kanske lätt färgade med en gul pomada av saffran. Det är även vanligt att framhäva de koleriska, blå ådrorna i pannan och vid tinningarna med en färgpasta av preussiskt blått och gummi arabicum. De blå tinningsådrorna är ett tecken på det adliga temperamentets hastiga blodomlopp. Man använder kol eller flädersaft till ögonbrynen och ofta blandas kol med mastix eller harts för att förhindra att färgerna rinner. Man kan också klistra fast skinn från späda möss som lösögonbryn.

För att tappade tänder inte skall förstöra intrycket av konstlad perfektion tar man till löständer av trä, ben, porslin, emalj, silver, guld, pärlmor, elfenben eller människotänder. Det finns till och med de barberarkirurger som transplanterar tänder från någon olycklig fattig stackare till den som har råd att betala. Löständer är ganska ovanligt då det är obekvämt. Har man tappat kindtänderna kan man fylla hålrummen med kork- eller vaxbollar för att slippa insjunkna kinder.

Till sminket kommer också den uppsjö av parfym, pomador och puder som används för att hålla frisyren på plats. Alla skönhetsideal är mer eller mindre avsedda att markera avståndet mellan adel och enklare folk. Allt från klädsel till frisyren hindrar den som bar dem från att arbeta genom att begränsa deras rörlighet.

Modemagasin

De som vill hålla sig a jour med det allra senaste modet gör rätt i att läsa en av de många modetidningar som ges ut under perioden. Man riktar sig främst till herrar, men även damtidningar förekommer med mode som ämne.

Geografi och Regenter

De dominerande makterna i Europa är naturligtvis Frankrike och England. Men det finns fler som har stort inflytande på politik och krig. Bland dem återfinns vi bland annat Osmanska riket och Ryssland. Portugal är paradoxalt nog nästan helt maktlös i Europa, men har stort inflytande som kolonialmakt.

[KARTA ÖVER EUROPA ca 1750]

Danmark

Danmark lider ännu av de landavträdelser man tvingats göra då freden i Roskilde tvingade danskarna att avstå Skåne, Blekinge, Halland, Bohuslän och Trondheims län. Bornholm får de tillbaka vid freden i Köpenhamn, men det är ett kraftigt decimerat Danmark som kliver in i 1700-talet.

Styre

Danmark på 1700-talet är ett envælde. Kungen styr med järnhand över adeln och adeln i sin tur är mycket mån om att bli åttlydd av sina bönder som är i det närmaste livegna. Konungen står över lagen, i honom förenas den högsta utövande och dömande makten.

Men även den danska kungamakten har sina brister. Enväldet är såpass utvecklat att det kan bestå, men knappast breda ut sina baser. Det offentliga rättsväsendet är heller inte utbyggt till någon större grad, och det är bara i rikets huvudstad man kan räkna med att finna någon ordningsmakt att tala om. Bönder och lantegendomar är mer eller mindre utlämnade till sin egen förmåga att hantera yttre hot.

I de många handelsstäderna överläts styret på ett lokalt magistrat, och i byar får byfogden ta på sig de administrativa sysslorna såsom att samla in skatter och sitta till doms i rättegångar.

Danska Regenter

- Fredrik IV (1671 - 1730)
- Kristian VI (1699 - 1746)
- Fredrik V (1723 - 1766)

Struensees Rike

En av de mest beryktade upplysta despoterna i Nordeuropa är tysken Johann Friedrich Struensee (1737 - 1772). Han är Kristian VII:s livläkare och lyckas 1770 hamna i en prominent maktposition inom det danska riket. Han är även drottningens älskare.

Struensees regering varar inte mer än ett år, men under den perioden går en rad reformer igenom, varav alla kanske inte är så välgenomtänkta. Han stärker böndernas ställning gentemot godsägarna, genomdriver tryckfrihet, ekonomisk liberalisering och religiös tolerans. Han skapar sig på ett år mer fiender inom staten än han kan hantera och avsätts och avrättas 1772.

Osmanska Riket

Osmanska riket har varit en stormakt, men håller nu på att falna. Riket grundades i Anatolien och kom att erövra Bysans, stora delar av Anatolien och Balkan. Det är inte länge sedan riket sträckte sig från Wien i nordväst till Mekka i sydöst och från Kaukasus i nordöst till Algeriet i sydväst.

Rikets expansion hindrades och avtog i och med belägringen av Wien 1683. Efter det börjar riket krympa i kanterna i och med att stater och länder runt om i Europa börjar ta tillbaka sina territorier från de erövrade osmanerna. Riket förfaller, både ekonomiskt, militärt och politiskt. Korruption är inte ovanligt, och stora avträdelser görs både till Italien och Storbritannien. Grekland, Rumänien och Serbien bryter sig loss genom uppror och bildar självständiga stater.

Styre

Osmanska Riket styrs av Sultanen, en enväldshärskare vars makt går i arv inom dynastier, men det är vanligt med maktstrider och politisk intrig. Under sultanen finns divanen, en regering bestående av vesirer som leds av storvesiren. De här grupperna fungerar som rådgivare åt sultanen, men har stort inflytande på rikets styre, särskilt under krig.

På grund av rikets stora utbredning är det indelat i två provinser, Rumelien och Anatolien. Provinserna i sig är indelade i mindre områden, sandjaker, förläningar som styrs av högre ämbetsmän och officerare. Administration av rikets olika religiösa, kulturella och etniska grupper är indelade i milleter som själva tar hand om sina inre angelägenheter. Varje millet har en styrande individ som ansvarar inför Sultanen för sin grupp.

1700-talets Sultaner

- Ahmed III (1703 - 1730)
- Mahmud I (1730 - 1754)
- Osman III (1754 - 1757)
- Mustafa (1757 - 1774)

Polen

Polen är på 1700-talet en stormakt på nedgång, precis som Osmanska riket. Polens stora lycka är att ingen av de nuvarande stormakterna - Frankrike, Ryssland, Preussen, Österrike och England, kan tänka sig att avstå de stora landområdena till någon av de andra. Polen är fast i en dragkamp. Diplomater från Ryssland håller regeringen som finns i hårda tyglar. Stanislaw Poniatowski som tillträder tronen 1764 har varit Katarina II:s älskare, och lyder därför om än motvilligt order från St. Petersburg, medan sändebud från övriga Europa mutar adelsmän och intrigerar tillsammans om tronföljdsfrågan.

Polens jordägare är heller inte intresserade av att ha ett starkt styre. De prioriterar sina egna intressen, och i dem ingår inte att betala skatt.

Styre

Polen styrs officiellt av en kung, men är utsatt för diverse maktstrider och intriger. Makten ligger knappast hos den polska kungen, utan snarare hos de diplomater som sluter avtal och förhandlar i maktens korridorer.

Polska regenter

- August den Starke (1709 - 1733)
- Fredrik August II (1733 - 1763)
- Stanislaw Poniatowski (1764 - 1796)

Portugal

Portugal är paradoxalt nog ganska maktlösa i Europa, men på grund av sitt inflytande i Amerika är de ändå en kolonialmakt att räkna med. Främst beror det på guld- och diamantfyndigheter i Brasilien. En annan avgörande faktor var det handelsfördrag som gjordes mellan Portugal och Storbritannien som i princip innebär att Storbritannien spelar en nyckelroll i Portugals utrikeshandel.

Styre

Portugal är jämförelsevis konservativt. Regenten var maktfullkomlig, och upplysningens idéer var inte välkomna i landet. Trots det så genomdrevs vissa reformer för att stärka ekonomin och öka statens inkomster. Staten hade också kontroll över landets utbildning.

Portugisiska regenter

- João V (1706 - 1750)

- Josef I (1750 - 1777)

Ryssland

Ryssland har genom Peter den Stores erövringar etablerat sig med eftertryck som en europeisk stormakt. Det finns få konflikter under perioden som inte har någon inblandning av det Ryska riket. Delvis beror det här på att Ryssland har fått nya landvinningar under tidiga 1700-talet, men också på att de här landvinningarna placerar landet mitt i konflikthärden.

Peter den Store ändrar också reglerna för tronföljd när hans egen son opponerar sig mot de reformer Peter har genomdrivit inom administrationen, bland annat att de som tjänar sin tsar länge och trofast kan uppnå adelsstatus, oavsett vilken status de har till att börja med. Peter avrättar Aleksey, och när han själv dör 1725 är reglerna för tronföljd öppna för intrigerande, kupper och motkupper.

Under den här turbulenta perioden tar Ryssland en mer aktiv roll i Europeisk politik. Från 1726 - 1761 är Ryssland allierat med Österrike och Habsburgarna mot Osmanska riket som Frankrike vanligtvis stöder. Under Polska Tronföljdskriget blockerar Ryssland den franska kandidaten till den Polska tronen. Den här alliansen med Österrike räcker fram till sjuårskriget då Österrike väljer att alliera sig med Frankrike mot Preussen. Ryska trupper är redo att inta Berlin 1760, men kejsarinnan Elizabeths död 1762 och Peter III:s efterträddelse gör slut på den konflikten. Peter III beundrar Preussens kung Fredrik den Store och sluter ett avtal med honom.

Peter III:s egen fru avsätter honom och han blev efter det mördad av en av hennes älskares bröder. I Juni 1762 tar Katarina II - Katarina den Stora - makten i Ryssland. Adeln kan i och med det utöka sin makt, något som går ut över bönderna. De är i det närmaste rättslösa och livegna. Samtidigt som adel och tsarregimen rör sig mot en alltmer västerländsk förfining sjunker bönderna ner i ett förtryck som saknar motstycke i resten av Europa.

Styre

Ryssland är som så många andra stater under 1700-talet ett envælde. Fram till Peter den Store har man använt titeln Tsar, men Peter själv föredrog titeln imperator eller kejsare. De tidigare boyarerna finner sig avsatta under Peter den Store. Istället införs en rangordning som innebär att man belönar en person efter hur väl han eller hon tjänat riket.

Underättelsetjänsten i Ryssland

Ryssland har en väl utvecklad underättelsetjänst, något som bevisas inte minst i och med mordet på den svenska kuriren Malcolm Sinclair, som på väg från Konstantinopel mördas av ryska underättelsetjänstemän i ett försök att försämra Svensk-Osmanska relationer. Ryssland är ett av de land som inte drar sig för sådana tilltag, och man kan räkna med att de ambassadörer som finns runtom i Europa även tjänar som agenter för det ryska hovet.

Ryska Kejsare/ Kejsarinnor

- Peter I (1672 - 1725)
- Katarina I (1684 - 1727)
- Peter II (1715 - 1730)
- Anna (1693 - 1740)
- Ivan VI (1740 - 1741)
- Elizabeth (1709 - 1761)
- Peter III (1728 - 1762)
- Katarina II (1729 - 1796)

Kultur och Vardagsliv

Medan bönderna sliter på fälten på landsbygden ägnar sig borgarna åt sina affärer på kaffehus och i ölstugor i städerna. Adeln flirtar, jagar och iakttar noga den etikett som hovet föreskriver, och livet går sin gilla gång. På landet styr naturen över rutinerna, varje årstid har sina sysslor. På våren sår man och gör sig redo för ett arbetsamt år på fält och i ladugårdar. På sommaren sköter man sina odlingar, sin boskap och sina ägor bäst man har möjlighet. Hösten innebär skörd, slakt och tillvaratagande på naturens gåvor. Vintern är en tid för reflektion och överlevnad. Om året varit gott, blir vintern god. Har det varit hårt innebär det ofta armod och elände.

I staden följer man en annan rytm, uppställd av fartygens ankommande och avlöpande till hamnarna, priset på varor och vilka hamnar som fortfarande tillåter handel om krig eller politiska dödlägen råder. På våren ankommer Ostindiefararna med sina laster och på hösten seglar de för att fånga de bästa vindarna. Vid hoven är det regenterna som sätter tonen. Modet växlar snabbare än årstiderna och den medvetna adelspersonen gör bäst i att följa varje nyck och frisyr till närmsta lock.

Herrgårdskulturen

Det traditionella sommarnöjet bland över- och medelklass är att resa runt bland släkt och vänner till deras lantliga herrgårdar och gods. Man stannar några veckor, kanske till och med en månad på varje ställe, tills dess att både värdfolk och gäst tröttnat. Ingen som har möjlighet stannar frivilligt kvar i städerna på sommaren. Det här betyder att man är beroende av goda släktrationer och att man har pengar att spendera på resor och logi.

Hälsobrunnar och kurorter

Det dyker konstant upp nya kurorter och hälsobrunnar runt om i Europa, dit bemedlade människor med sjukdomar eller problem beger sig för att få en stunds avkoppling och läkning.

Brunnsorterna omges av egna regler och restriktioner, men de betyder för de mer förmögna klienterna även en upplättnings av strikta etiketts- och hovprotokoll. Så länge man tillhör en familj med ekonomiska medel är man förhållandevis jämlik under kurortsvistelsen.

Grunden för kurortskulturen är en holistisk syn på människans hälsa. Allt är reglerat och försett med rutiner. Som besökare får man inrätta sin dygnsrytm, diet och motion efter vad läkarna ordinerar. Man skall varje dag infinna sig på Gudstjänst, och man skall även lyssna på musik och läsa böcker, men det är viktigt att man inte utsätter sig för vare sig fel musik eller fel litteratur.

Bryter man mot kurortens många regler väntar ofta penningböter som straff för felstegen. Vänskap uppmuntras, medan kärleksaffärer ses som skadligt. Man kommer till kurorten för att uppnå lugn och balans. Att ägna sig åt förälskelser och älsklog häver den balansen och kan i värsta fall omintetgöra hela den välgörande effekten.

Missödet vid Brunnen

Vid en av de större kurorterna har något fruktansvärt skett. En ung kvinna hittas död i brunnskällan en vacker sommarmorgon, utan några yttre tecken på våld. Kvinnan identifieras snart som tillhörande en av de mindre betydande adelsfamiljernas entourage.

En biljett, skriven av okänd hand och halvt upplöst i vattnet hittas i hennes hand. I den andra handen finner man en liten snusdosa med initialerna J.G.L. Texten som är läsbar på biljetten är passionerad, och snusdosan omnämns som en present till den unga, men gifta, kvinnan. Efterforskningar leder åt ett visst håll och en man arresteras, men redan en vecka senare hittas ännu en ung kvinna död på samma ställe. Även hon har en biljett i handen...

Dueller i Europa

Duellerna är ett aristokratiskt påfund som anknyter till adelns elitism. Kläder, mat och livsstil skiljer adeln från de stora massorna, men även döden är ritualiserad. Det har genom åren uppstått en sträng etikett som har med duellen att göra. Det är en balett för två manliga dansare och baletten kan ha dödlig utgång. 1550 publicerades i Italien en kodbok som rör duellens riter och regler. Den heter "Il Duello" och är skriven av Girolamo Mueio. I den finns de regler man skall följa då man blivit utsatt för en skymf, såsom att bli kallad lögnare eller att bli slagen i ansiktet. Duellerna är ett välkommet element av äventyr och fara. Bland överklassen är det ett avbrott i det monotona hovlivet, och det väcker även drömmar om ett ärofullt förflutet till liv.

Det är viktigt att den som utmanar till duell är av samma grad som den utmanade, åtminstone för den som blev utmanad. Att nedlåta sig till att duellera ofrälse är otänkbart. Dueller är enligt lag förbjudna i de flesta Europeiska länder. Straffet är ironiskt nog avrättning. Dueller är populära även bland de som givit sig av från städerna för att dricka brunn. En del kurortsentreprenörer, som exempelvis Beau Nash i Bath, förbjuder sina gäster att bära vapen under vistelsen.

Vänskap och äktenskap

Ofta, i de mer avancerade samhällsliga klasserna, ingår man äktenskap av strategisk eller ekonomisk natur. Det är i alla samhällsklasser en praktisk, mer än passionerad, överenskommelse. Kvinnorna gifts bort unga, de är mellan 14 - 16 år gamla, medan männen kan vara av varierande ålder.

Bland de lägre klasserna är man mer benägen att gifta sig av kärlek, eller åtminstone attraktion eller passion. Ofta är det ett löfte kvinnan avkräver mannen innan de blir alltför intima, eftersom utomäktenskapliga samlag och barn kan straffas hårt enligt lag. Även om de adliga äktenskapen är av strategisk art har kvinnorna ofta en möjlighet att säga nej till sina friare. Går det ändå fel kan skilsmässa begäras. Grunderna för en skilsmässa kräver ganska starka bevis på att mannen slår henne, super bort hennes pengar eller på annat sätt missbrukar hennes äktenskapliga förtroende. Männen har samma krav på sig, men bevisningen behöver inte vara fullt så stark.

Män från lägre samhällsklasser har också möjlighet att sälja sina hustrur på auktion om äktenskapet inte fungerar som det skall. De som samlas får bjuda på kvinnan och hon övergår från en man till en annan. Det är inte ovanligt att auktionen gjorts upp i förväg mellan köparen och säljaren, och kvinnan kan mycket väl bli köpt av en älskare eller vän.

Att forma sin hustrus lynne

En tanke bakom giftermål med unga kvinnor är inte bara den liderliga passionen och gubbsjuka, även om det förekommer. Man får som man en ung kvinna att forma. Gustav Fredrik Gyllenborg skriver att hustrun "var uppfödd i oskuld, utan kunskap af världen". Hon "lemnades åt mig att formeras efter mitt tycke". Det finns inga eftermälen från de kvinnor som sattes i dessa äktenskap, men man får förmoda att inte alla avlöper olyckligt för kvinnan.

Brevskrivande

Det är mycket vanligt att man kommunicerar med hjälp av vanliga hederliga brev. Korrespondensen är flitig runtom i Europa och de allra flitigaste brevskrivarna kan skicka så mycket som 10 - 12 brev om dagen. Men breven läses mycket ofta av de hemliga utskott som finns i i stort sett varje stat, och för att dölja sina avsikter kan man använda chiffer och koder.

Cardanogallret

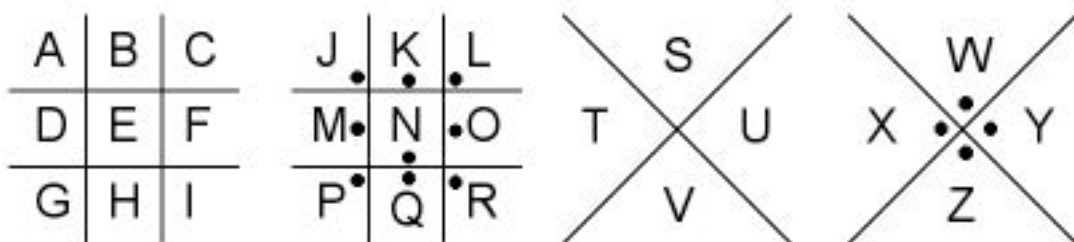
En metod som används för att dölja budskap i brev är cardanogaller som uppfanns av en italiensk doktor, Girolamo Cardano, 1550.

Små hål klipps ut i ett oregelbundet mönster i ett kort som sedan placeras över texten som skall läsas. Det blir ett enkelt men effektivt sätt att dölja budskap. Det kräver dock viss skicklighet att skriva dessa budskap utan att de ser misstänkta ut, och det gäller att inte använda samma kort allt för ofta.

Frimurarnas chiffer

Det är inte bara den allmänna befolkningen som döljer sina budskap med koder och chiffer. Frimurarna har ett alldeles eget alfabet, ett fållchiffer, som översätter bokstäver till symboler. De flesta frimurare känner till alfabetet och koden och det används flitigt i kommunikationer mellan frimurare inom olika statliga ämbeten och inom militären.

Alfabetet skrivs i ett rutnät, och varje bokstav representeras av den grafiska symbol som omger bokstaven.

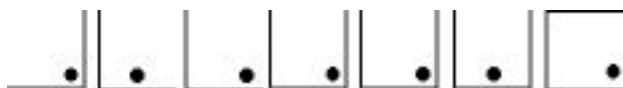
“Chiffer” blir i översättning alltså

En variant av frimurarnas chiffer är det som används av Rosencreuzarna och som bygger på samma principer.

I det här fallet markerar man istället vart i en ruta bokstaven befinner sig med en prick. “Chiffer” blir i översättning

Tillfällesdiktning

Tillfällesdikter är vanliga för att uttrycka sina känslor för en kär vän eller inför ett bröllop, en begravning eller ett annat högtidligt tillfälle. Dikterna är avsedda att roa, lyfta fram personen i fokus och uppmärksamma eller uppmärksammas av den som kan vara till hjälp för framgång i samhället. Tillfällesdiktningen är vanligt förekommande, och man kan knappt gå på en tillställning utan att ett eller flera alster framförs.

Nyårsgåva

Det är sed och bruk att under första delen av 1700-talet skänka gåvor och dikter till sina nära och kära på nyårsdagen. Den här seden trängs undan bit för bit, men lever kvar fram till 1750-talet. Att ge en dikt i gåva är inte alls betraktat som snålt eller ogint. Istället uppskattar man det unika och personliga bevis på tillgivenhet och vänskap som dikten utgör.

Ars Morendi - Konsten att dö

Kyrkan lär ut att döden är slutet på ett eländigt, kort liv. Det är inte att bli utplånad utan en förvandling, en övergång från jordelivet till evigt liv. Döden skall därför inte fruktas utan välkomnas.

Men för att dö väl krävs förberedelser. Dödsbäddskonfrontationen är menad att vara överväldigande. Döden måste mötas ansikte mot ansikte och besegras. Familjefastor, bibelläsning och böner både vid dödsbädden och efter den är vanligt. De här ritualerna är avsedda att stärka de troende och ge en god död.

Syndaätare

Det är en gammal sed att vid begravningsvakans anställa fattiga som "äter" den dödes synd. När kistan bärs ut från huset och placeras i likvagnen tar man även med en limpa bröd och en lönnskål fylld med öl. Den fattige syndaätaren får sedan äta brödet och dricka ölet över den avlidnes kista för att på så sätt överta de synder den avlidne fortfarande inte fått förlåtelse för. Allt detta för att förhindra att den döde går igen. Den som ätit synderna får ofta en summa pengar som ersättning för att han eller hon tagit på sig syndernas börda.

Det blir dock allt vanligare, ju längre in på 1700-talet man kommer, att inte ställa till med stora scener och ritualer runt döden. Man ser på livet mer som en god företeelse. Att leva är att göra sig nyttig, och därför bör man inte leva enbart för att dö. Har man haft ett gott liv, kan man gå in i intigheten nöjd. Eftersom man i allt högre grad tar avstånd från Gud ur ett filosofiskt perspektiv, tar man också avstånd ifrån möjligheten att det finns ett liv efter döden.

Jakt

Jakten är framförallt ett adligt nöje. Jakten är en stor del av det aristokratiska levnadssättet. De som är rika nog att äga stora marker bjuder ofta sina gäster på jaktpartier för att visa upp sina ägor. Hjortjakt är den ädlaste jaktformen och enbart förbehållen furstarna. Ett jaktparti kan ofta försiggå hela dagen, och att nedlägga djur med skjutvapen anses fortfarande vara osportsligt.

Hetsjakt, par force, innebär att man driver djuret och rider ikapp det för att nedlägga det med ett svärdshugg. Man använder ett speciellt svärd, den så kallade hirschfångaren.

Den förlupna falken - Äventyrsuppslag

Under en falkjakt försvinner en favoritfalk för en av de högre uppsatta damerna som deltar i jakten. Trots spaningar kan man inte hitta fågeln och ägarinnan är naturligtvis förkrossad. Fågeln har varit i hennes ägo sedan den kläcktes och har mycket högt affektionsvärde.

Bara ett par dagar senare börjar kvinnan att må mycket dåligt. Läkare skyndar till men det finns inget de kan göra. Hon dör senare i stora plågor.

Samtidigt har kvinnans syster blivit av med ett av sina älsklingssmycken, ett litet armband med berlocker hon haft ända sedan hon gifte sig, och nu börjar även hon bli sjuk...

En annan typ av jakt är falkjakten, då jägaren gärna kan vara en kvinna. Fågeln släpps iväg för att nedlägga ett byte och ryttarna följer efter. Kvinnor är välkomna på jakten, och även om de inte själva jagar får de gärna vara med som åskådare och beundra jägarna.

Varg

Vargen är vanligt förekommande i Europa. Undantaget är Storbritannien där en hetsig vargjakt i det närmaste har utrotat vargen. Ofta utlyser magistraten och byrådet vargjakt då vargarna gjort sig påmind i bygden. Den som tar med en vargtass, ett vargskinn eller andra delar av varg till Magistraten som bevis på att vargen dödat får ofta en penningbelöning för besväret. Godsägare organiserar varjakter som i vissa fall kan vara obligatoriska att delta i. Vargen ses som ett hot, en ond kraft i naturen, ofta i samarbete med satan eller andra onda krafter.

Det förekommer ganska ofta under kalla vintrar när det råder missväxt och dåliga förhållanden både för människor och djur att vargar kan ge sig av in mot bebyggda områden för att söka föda. I första hand handlar det om boskap, men det är inte helt ovanligt att barn och gamla blir slagna av varg.

Salongskulturen

En av de viktigaste kulturella företeelserna hos 1700-talets sociala elit är salongerna. Det är här man samlas för att diskutera idéer, litteratur och konst. Både adeln och borgerskapet är välkomna att delta i debatterna, förutsatt att man har något intressant att tillföra. Det manliga intellektuella toppskiktet är dem man främst ser i salongerna - författarna, filosoferna och encyklopedisterna.

Ofta samlas de här individerna runt en salongsvärdinna vars främsta uppgift är att se till att männen använder en civiliserad samtalston, och att de följer hövlighetens lagar. De kvinnor som etablerar sig som salongsvärdinnor är dock inte helt maktlösa. De har ofta stort inflytande över utnämningar inom kultursektorn, exempelvis valen till Franska Akademien, och andra institutioner. Ofta handlar det om seriösa och kunskapsförstående kvinnor.

Droger och stimulantia

Under 1700-talet fanns inga hinder att lagligt ägna sig åt drogmissbruk. Den vanligaste drogen är nikotin, i form av luktsnus. Luktsnuset kan man antingen köpa färdigmalet av tobakshandlare, eller så maler man snuset själv i en snuskvarn. Har man en snuskvarn köper man snuset i form av en tobaksklump som kallas carotte.

Opium eller laudanum är ett vanligt smärtstillande läkemedel bland överklassen och de välbeställda. Det är ett dyrt botemedel, och därför är det få som har råd med det.

Både opiumets välgörande effekt som lugnande och smärtstillande medel och dess beroendeframkallande är väl kända. Det finns även de som tar drogen, inte som ett läkemedel utan för att de är beroende av den. Opiummissbruk förekommer särskilt mycket bland kvinnor i överklassen, eftersom läkare ofta skriver ut laudanum eller opium för att ens förstå sig på de kvinnliga humören. Opiumet tas i tablettform och tuggas medan laudanum är opium utspätt i svag alkohol. Laudanum skrivs ut droppvis.

Gin, brännvin och andra alkoholhaltiga drycker är de lägre samhällsklassernas bedövning. Gin särskilt är ett svårt problem i England där det säljs i vart gathörn. Mer eller mindre alla dricker alkohol, men det är en svag variant. Fulla människor är dock en vanlig syn i de flesta städer.

Utöver snus, opium och sprit förekommer också kokamissbruk och nyttjandet av hasch (oftast i form av bhang, som är en dryck tillredd på hampafrön), men det handlar om små kvantiteter, och ofta är det vanor importerade av soldater eller sjömän.

Nattvandrare

Om afton eller kväll, när mörkret verkligen har fallit, kan de välsituerade medborgarna ses röra sig runt staden antingen med en inhyrd lanternapojke, eller med en tjänare vars syfte det är att lysa upp de förrädiska gatorna. Det kan till och med hända, i riktigt rika hushåll, att tjänare springer med bredvid hästarna till en vagn och lyser upp vägen.

Sjukdomar och vård

Sjukdomar och dålig hälsa är vanligt. Eftersom man inte är medveten om hur sjukdomar sprids kan man heller inte skydda sig särskilt väl mot dem. I husen finns smittospridare som vägglöss, klädlöss och huvudlöss och på gator ligger smittospridande avföring och smuts. Att tvätta sig anses farligt. Kroppsodörerna bildar en skyddande kokong runt kroppen, och man anser även att en rejäl stank är sexuellt stimulerande.

Den allmänna teorin om sjukdomar är att de uppkommer antingen genom en obalans i humörerna, eller genom blockeringar i kroppen. Teorierna är många och är allmänt applicerbara på allt från huvudvärk till kramper som dålig syn. Många av de botemedel man använder är avsedd att upphäva dessa blockeringar. Man försöker även driva sjukdomar ur kroppen med hjälp av kräkmedel, lavemang och olika gifter. Vissa sjukdomar kräver att man dräglar, andra att blodet tunnas ut. Blodiglar, åderlåtning och koppning är vanliga kurer mot de flesta sjukdomar och används till och med i förebyggande syfte. Det som ger en fysisk effekt såsom exempelvis häftiga kräkningar eller kraftig diarré anses vara verksamt mot sjukdomar, medan mer subtila ämnen som faktiskt var verksamma förbigås eller tros vara mindre viktiga delar i boten.

Man är väl medveten om dietens inverkan på kroppen och de flesta ur överklassen för noggrann dagbok över sin hälsa, sin vikt och sitt matintag.

Kirurgin

Kirurgin sköts i största utsträckning av barberare. Åderlåtning och enkla operationer utförs på samma ställe som man får sitt hår eller sin peruk friserad. Man går inte gärna till en kirurg utom i yttersta nödfall. Det finns inga smärtstillande medel utöver laudanum och pilbark, och man kan inte söva de som man opererar på. Kirurgin börjar röra sig från barberarna till anatomisterna, men det är fortfarande livshotande att lägga sitt liv i händerna på de som opererar. Man tvättar inte händerna innan man opererar och den som opereras är fullt påklädd utom på det område som skall utsättas för kniven.

Vanliga operationer som förekommer är amputationer, njurstensoperationer och åderbrocksoperationer. Färre än 1 av 4 överlever, eftersom det är vanligt att infektioner tillstöter efter operationerna.

Nya metoder och läkemedel

Precis som mesmerismen sägs kunna bota blockeringar i cirkulationen tror man även att elektricitet kan åstadkomma samma sak. Man letar efter ett sätt att snabba på eller lösa upp tjocka kroppsvätskor som orsakar dessa blockeringar. Elektricitet, har man funnit, kan snabba på blodflödet, samt få paralyserade muskler att arbeta igen.

Mentalsjukdomar och mentalsjukvård

Inställningen till mentalsjukdomar är ganska rättfram. Precis som kroppen kan påverka sinnet kan en sjukdom i sinnet påverka kroppen och orsaka kroppsliga förändringar.

Många argumenterar att starka, utdragna känslotillstånd och förvirrade tankar kan förändra det naturliga flödet av vätskor genom nerverna, humörernas flöden till och från hjärnan, och till och med nervernas anspänning. Känslor kan också ändra blodets viskositet, orsaka oreda bland inälvorna och åstadkomma att ångor av illa smält mat stiger uppåt i kroppen och förgiftar hjärnan. Därför är det viktigt att hålla sina känslor och destruktiva tankar i schack.

John Wesley skriver i sin bok "Primitive Physic" 1747 om hur sinnets hälsotillstånd kan påverka kroppen:

1. Känslor har större inverkan på kroppens hälsa än de flesta är medvetna om.
2. Alla våldsamma känslor kan kasta in kroppen i akuta sjukdomstillstånd.
3. De långsamma och konstanta känslorna, såsom sorg och hopplös kärlek kan anbringa kroniska sjukdomar.

För läkaren står kroppen inför sinnets nåd lika mycket som sinnet står inför kroppens nåd. Mentala sjukdomar botas med stimulering och det har inte så stor vilken medicinsk tradition läkaren bekänner sig till. Man får som sjuk stärkande drycker,

blir koppad, får utskrivet bitterämnen för att stimulera aptiten, rekommenderas varma bad, rött kött, vin och opium. Utöver det här rekommenderas långa promenader och ritter. Elektricitet används också inom mentalsjukvården, särskilt vid hysteriska åkommor.

Farsoter och epidemier

De många krigen och den dåliga hygien för med sig många epidemier runt Europa sjukdomarna har man konstant omkring sig, och de utgör en hög andel av dödsorsakerna. Pesten tar under 1700-talet en paus från sina härjanden. Sista nordiska angreppet sker mellan 1710 - 1714, då sjukdomen drar in över Stockholm och Helsingfors. Den slår även till nere i Skåne och Danmark.

I Marseilles härjar pesten under 1720-talet, Italien får en påhälsning på 1740-talet och Polen och Ryssland drabbas mellan 1770 - 1772. I de delar av Europa som sveps in i den dödliga miasman uppgår förlusterna av människoliv på grund av pest upp till 75% av den totala befolkningen. Man är panikslagen inför sjukdomens härjningar. I Italien utvecklar man pestbekämpningsmedel, såsom hälsopass för resenärer, karantänlagar och pestlasarett.

Syskonparet

En av de legender som drar genom Europa vid den här tiden är den om syskonparet som tillsammans går från by till by. Där pojken räfsar överlever några av byborna. Där flickan sopar finns inga överlevande kvar.

Syskonen är en aspekt av demonsamlingen Decani som sätter sjukdomar på människor. Aspekten syskonen representerar är pest och smittkoppor. Dyker de upp i byn är det inte många som klarar sig levande därifrån. De går att förhindra. Men priset är högt, och ofta något byborna är ovilliga, eller omedvetna om att de måste betala. För att förhindra barnen från att sprida sina sjukdomar måste ett barn begravas levande i ohelgad jord. Endast på det sättet kan man hindra sjukdomens framfart.

En än mer skräckinjagande sjukdom är smittkoppor. Smittkoppor finns hela tiden som ett hot i bakgrunden. Om en person insjuknar drabbas ungefär 90% av icke-immuna i befolkningen av sjukdomen. Har man väl fått den är risken hög att man dör. 20 - 35 % av de som smittas avlider. De som överlever är märkta för alltid av koppärren.

Våg efter våg av smittkoppor sveper genom Europa och det finns inte många sätt att skydda sig på. Variolationen är en metod som dyker upp i Europa runt mitten av 1700-talet. Risken att avlida i smittkoppor minskar till 1 - 4 % om man fått kopporna genom variolation.

Andra sjukdomar som är minst lika vanliga och lika dödliga är dysenteri, som sprids genom förorenad föda, vatten, flugor och mänsklig kontakt. Tyfus som ofta gick hand i hand med dysenteri är också vanlig. Malaria är utbredd i södra Europa och orsakar svårt lidande. Tuberkulos som breder ut sig i Norden och influensaepidemierna som sveper genom Europa 1733, 1742 - 1743 och 1753. Gula febern som tar sin in i Europa från Spanien 1730, samt många fler.

De sexuellt överförbara sjukdomarna trivs också alldeles utmärkt i det nöjeslystna klimatet som råder i storstäderna. Syfilis och gonorré är utbredda bland både rika och fattiga. Syfilis anses till och med vara en gentlemannens sjukdom. Det är många i överklassen som drabbas av åkoman.

Tänder och tandvård

Den största skrällen när det gäller ohälsa är att få problem med tänder och tandvärk. Den vanligaste metoden att bota tandvärk är att helt sonika dra ut tänderna som är sjuka. Men det är inte bara smärtsamt och riskfyllt. Det orsakar även ett lyte på den individ som får tanden avlägsnad.

Det finns dock alternativ. En läkare i Frankrike revolutionerar tandläkarvetenskapen genom sin metod att borra bort karies och sedan fylla håligheten med guld, harts eller något annat mjukt, hållbart material. De franska läkarna är långt fram i utvecklingen på det här området. Har man pengar åker man sålunda till Frankrike för att behandla sina besvär.

Handel och Ekonomi

Europa idkar i de flesta stater handelskapitalism. Det innebär att de som investerar, investerar i handel, och inte i produktion. Ett utmärkt exempel på detta är Ostindiehandeln. Man skjuter in enorma summor pengar i ett handelsfartyg som sedan seglar till Kina och återvänder med varor man hoppas kunna sälja för en god vinst. Det är först mot slutet av 1700-talet som man börjar investera i produktion av varor.

Mordet på Manufakturmästare Aberlanger

En av de många manufakturer som växer fram har en ovanligt grym och fanatisk manufakturmästare. Han driver sina arbetare tills de stupar, och han lägger beslag på alla vackra (och inte så vackra) unga kvinnor som börjar på bruket, tar dem till sin sängkammare och kör ut dem igen när någon ny talang börjat på bruket, eller tills de blir gravida, varpå han kastar ut dem både från bruk och arbete.

En sådan ung kvinna dränkte sig i den ström som driver manufakturens maskiner, och nu sägs det att hon har kommit för att hämnas. Den första i kön vad Manufakturmästare Aberlanger som återfanns med ansiktet förvridet av skräck i sin kammare med ett mystiskt meddelande inkarvat i pannan...

Det finns dock några former av storskalig produktion redan i början av 1700-talet. En av dem är bruk eller manufakturer. Bruken samlar yrkeskunnig personal på ett ställe där man tillverkar en viss vara. Ofta hittar man bruken på landsbygden, omgivna av jordbruk. Manufakturerna fungerar på ungefär samma sätt, dvs ansamlandet av yrkeskunnig personal på ett ställe.

Det finns även förlagssystem. De består av enskilda hushåll i städer eller på landet. Förläggaren, köpmannen, delar ut råvaror till hushållen, och hämtar dem igen när de omvandlats till produkter. Konkurrensen är dock hög och vinstmarginalerna är små.

Handelsrutterna

Handeln är dock utbredd. Man har handelsrutter från de flesta stora hamnar till Kina. I Östersjön går fartyg ständigt till Ryssland och St. Petersburg, och det finns även handelsrutter till Indien och Amerika. Slavar införskaffas i Afrika och skeppas till Amerika.

Nederländerna handlar framförallt med Indonesien, Spanien håller sig till östra Amerika och östra Sydamerika. Spanien handlar också med Filippinerna. Storbritannien har rutter till både Indien och Amerika, och de har också embargon på sina kolonier, som förbjuder dem att ta in varor från andra håll än England. Smugglingen är därför utbredd, eftersom man inte kan tillgodose alla behov. Portugal tar in varor främst från det naturresursrika Brasilien, men har även handelsvägar till Indien. Frankrike är den nation med minst handel. Fransmännen handlar bara med Haiti och Kina.

[Se bilagor]

Persongalleri

I persongalleriet finns diverse dignitärer i det Europeiska samhället. Det är både kungligheter, marionetter och marionettmästare. Var inte rädd för att anpassa de personer du tycker passar i din kampanj till att bli mer skraddarsydda för just din version av Götterdämmerung. Och om du behöver mer information om någon av dem så fyll på själv, eller titta i referenskapitlet.

Ahasverus (ca 5 f.Kr. -)

Det sägs att Ahasverus är den man som avisade Jesus från sin dörr då Jesus drog sitt kors mot Golgata. Ahasverus fick sitt straff - att alltid vandra genom världen, aldrig få vila.

Ahasverus var skomakare en gång i tiden. Han har synts till på många platser i Europa och han är ständigt i rörelse. Han stannar kanske en vecka eller ett par dagar på samma ställe, men kan aldrig slå sig till ro. Han är odödlig och dömd att vandra tills dess att domedagen kommer.

Juden, för Ahasverus är jude, kan ses vandra genom städer och byar både på landsbygden och i städerna. Hans mest favoriserade tillhåll verkar vara Josefov i Prag, ett judiskt ghetto där han känner sig hemma, om något sådant nu är möjligt. På sina många vandringar besöker han ibland furstehov, ibland bykyrkor.

Ahasverus har genom åren samlat på sig enorma kunskapskällor. Hans hus i Josefov innehåller en rikedom av böcker och skrifter som få sett maken till. Han har de ursprungliga testamenten i sin ägo, och kan ord för ord repetera dem. Han har sett kyrkan förvanska ett budskap som han själv inte tror på, och han är bitter och trött. Hans främsta mål är att äntligen få vila, men han sätter inte mycket tilltro till den förhoppningen.

Intryck som fungerar positivt på Ahasverus är:

Att lugnt lyssna till hans berättelser utan att avbryta

Att låta honom klaga på kristendomen, och framförallt Guds orättvisa straffsystem

Ett öppet sinne

Intryck som fungerar negativt på Ahasverus är:

Att släta över den Kristna kyrkans många misstag

Ovilja att lyssna på Ahasverus berättelser

Ovilja att tro på hans belägenhet eller att försöka trösta honom genom att säga att det nog inte är så illa.

Benjamin Franklin (1706 - 1790)

Benjamin Franklin befinner sig i Europa under två perioder av sitt liv. Den första omfattas inte av Europamodulen, men mellan 1757 -1775 är han där för att protestera mot familjen Penns politiska inflytande över Pennsylvaniakolonin. Han bor då på Craven Street i London. Under en kort period 1759 besöker han även Edinburgh.

Benjamin Franklin är en mångsysslare. Han ägnar sitt liv åt att förbättra det för både sig själv och andra människor. När han är i London är han i femtioårsåldern och ansatt av bland annat gikt och närsynthet. Trots det är han intresserad av att både lära sig och lära ut nya metoder att bota sjuka, använda sig av elektricitet och förbättra livet i allmänhet. Franklin är inte bara en mångsysslare, han är även en suverän konversationspartner. Han är berömd för både sin kunnighet och sin nyfikenhet. Trots sin gikt är han en utmärkt simmare och lär gärna ut konsten till de som önskar lära sig.

Intryck som fungerar positivt på Benjamin Franklin är:

Nyfikenhet om naturen, filosofi och hur man på bästa sätt kan tänkas förbättra uppfinningar

Att vara väl insatt i ämnen som exempelvis elektricitet och medicin

Intryck som fungerar negativt på Benjamin Franklin är:

Ovilja att lära sig av sina misstag

Oförmåga eller ovilja att lyssna till andras förslag

Katarina II (1729 - 1796)

Katarina II eller Katarina den Stora, är urmodellen för en upplyst despot. Hon brevväxlar med stora delar av Europas furstehus och några av de mest framstående filosoferna, såsom exempelvis Voltaire senare under sitt liv.

Katarina kommer från släkten Anhalt-Zerbst, en tysk familj. Hon började sitt liv som prinsessan Sophie Augusta Fredericka av Anhalt-Zerbst. 1744 beger hon sig till Ryssland för att gifta sig med storhertig Peter (senare Peter III) och byter där namn till Ekaterina Alexeyevna. Hon börjar genast lära sig ryska och hon läser med stor aptit. Hon har inte mycket över för överdrivna känslottringar, och hon älskar definitivt inte sin efterblivna och fula make.

Efter många års äktenskap föder Katarina slutligen Paul 1754. Han blir genast bortförd från Katarina, och hon blir allt mer misstänksam mot andra människor. Hon försöker hjälpa Peter med hans aktiviteter i Holstein, och under den perioden träffar hon Gregory Orlov som hon faller handlost för.

1761 dör Elizabeth och Peter III:s regering tar vid. Det dröjer inte länge förrän Katarina har gjort en kupp mot sin make. Den 21 Juni 1762 sitter Katarina på Rysslands tron.

Katarina är en handlingskraftig kvinna, som inte låter sig tvingas i några situationer. Hon är stark och intelligent, och inte en person man lätt lurar eller manipulerar. Däremot är hon mycket bra på att manipulera andra och gör det när hon känner att hon behöver det. Hon har inga samvetsbetänkligheter om det gäller rikets säkerhet eller hennes egen ställning.

Intryck som fungerar positivt på Katarina den Stora är:

Vackra unga män har alltid Katarinas öra. Om de även är intelligenta kan det väl hända att hon tar med dem in i sängkammaren

Personer som ger råd baserat på situation och omständigheter, inte baserat på vad Katarina helst vill höra

Intryck som fungerar negativt på Katarina den Stora är:

Pladdrande människor. Både män och kvinnor.

Kvinnor som är vackrare än Katarina

Markis Pombal (1699 - 1777)

Markis Pombal är en stark och egensinnig man med en bestämd uppfattning om hur saker och ting skall göras. Han är även ett strukturgeni och en logistikmästare utan dess like. Han kan organisera en folkmassa på nolltid och han vet hur man skapar en effektiv administration som inte bara fungerar på papperet utan även i verkligheten. De här egenskaperna kommer honom väl till pass när han äntligen får utrymme för sina ambitioner efter jordbävningen i Lissabon 1755.

Innan jordbävningen har Pombal åkt runt i Europa och tjänstgjort vid olika hov. Vid 39 -års ålder blir han utnämnd till minister i London, och efter den tjänstgöringsperioden blir han 1740 förflyttad till Wien. Det är först när den portugisiske kungen dör och kung Joseph tar över som Pombal kommer hem till Lissabon igen. Han blir utrikesminister och är så överlägsen sina medministrar att de flesta ganska omgående hamnar i skuggan av honom.

1758 görs det ett mordförsök mot monarken, och Pombal som stigit i graderna, tar det här som en ursäkt att krossa adelns självständighet i Portugal. Han gör en ensam mans mordförsök till en vittspridd konspiration och dömer i en rättegång som är ett skämt samtliga familjemedlemmar ur familjen Tavora, samt hertigen av Aveiro till döden. Avrättningsarna föregås av tortyr och de är samtliga mycket grymma.

Markisen har ett rykte om sig att inte visa någon nåd. Han är en hård och oresonlig man, särskilt i de sammanhang där man väljer att motarbeta honom. Han har kungens öra och efter jordbävningen 1755 är det svårt att övertyga någon i regeringen om att han skulle kunna ha fel.

Intryck som fungerar positivt på Markis Pombal är:

Adelsmän som börjat i enklare förhållanden och sedan kämpat sig upp själva
Människor som tänker själva, men inte motsäger markisen

Intryck som fungerar negativt på Markis Pombal är:

Veka adelsmän som aldrig lyft ett finger för att arbeta
Jesuiterna och jesuitälskare

Syskonparet

Typ: Andar

Skräckfaktor: 1 - 15 (beroende på om syskonparet känns igen eller inte)

Beskrivning

Syskonparet är inkarnationer av demonsamlingen Decani och representerar Smittkoppor och Pest. Enda sättet att fördriva dem från en by där de tänkt spendera lite tid är att begrava ett barn levande.

Demoninkarnationen är ganska svag med demoniska mått mätt, men oredan de sprider omkring sig är desto värre. Det räcker trots allt med att en person blir smittad av syskonparet för att de skall orsaka kaos och panik ibland byborna. Syskonparet visar sig enbart om natten. Pojken bär alltid en kratta och flickan bär en sopkvast. Om pojken börjar kratta är det pesten som sprids och det betyder även att byn kommer att ha några överlevande. Börjar flickan sopa är det smittkoppor som sprids, och då är allt hopp ute. Hela byn kommer att avlida.

Egenskaper och övernaturliga förmågor:

Sjukdom - Demonerna sprider pest eller smittkoppor omkring sig med en beröring eller en blick. Det räcker till och med att ett av demonbarnen sopar eller krattar en gata för att alla på gatan skall bli svårt sjuka.

Osårbar - Demonernas fysiska kroppar kan inte skadas. Enda sättet att fördriva dem är genom att begrava ett barn levande inom ett par dagar efter att de visat sig, eller att sänka deras Spiritus till noll genom en exorcism eller genom att utsätta dem för solljus. (För mer information om demoner, se Lex Libris s. 82 - 84.)

Spiritus: 35

Skada på Spiritus:

Utförs en exorcism över barnen eller byn där barnen visat sig, förlorar barnen 1T4 SP för varje SR exorcismen håller på. Barnen tål heller inte solljus, så om man hittar deras fysiska kroppar under dagen, då de sover, erhåller de 1T4 SP för varje SR de befinner sig i solljuset.

Referenser

Referenser - böcker

1700-tal - Carl Gustav Tessin på Läckö - Nationalmuseum och Stiftelsen Läckö Slott

Arkitekturens Historia - Från Antiken till våra dagar - Jan Gympel

At Day's Close - A History of Nighttime - A. Roger Ekirch

Boken i Rännstenen - Robert Darnton

Brott och Straff i Göteborg 1621 – 1900 – Sören Skarback

Carl Gustaf Tessin i Paris – Gunnar von Proschwitz

Carl von Linné - Marita Jonsson

Costume and Fashion - a Complete History - Bronnwyn Cosgrave

Dagligt liv i Wien på Mozarts och Schuberts tid - Marcel Brion

Dansens och tidens virvlar – Eva Helen Ulvros

Diné med Linné - (Linnégruppen)

Doctor Franklin's Medicine - Stanley Finger

Dr. Johnson's London - Liza Picard

Dödsstraffet, kyrkan och staten i Sverige från 1700-tal till 1900-tal - Martin Bergman

Filosofi i Sverige under tusen år – Henrik Lagerlund

Flesh in the Age of Reason - Roy Porter

Forums Historiska Atlas

Grand Tours and Cook's Tours - Lynne Whitey

Groundbreaking Scientific Experiments, Inventions & Discoveries of the 18th Century – Jonathan Snectman

Gustaf III:s Stockholm - Christopher O'Regan

Gåtfulla platser i Sverige – Stig Linnell

Göteborg på Gustav III:s tid - Sören Skarback

Göteborg trampar på sin historia – Ingrid Wirsin

Hemlig Agent - Spionage och sabotage genom tiderna - Jan Broberg

Historien om Ostindiefararna - Herman Lindqvist

Historisk Guide till Paris

History of Punishment and Torture - Karen Farrington

Hungary - A History of Hungary - László Kontler

Italy - From Revolution to Republic - Spencer M. DiScala

Krig och Kultur – John Keegan

Kropp och Kläder - R. Broby Johansen

Lascivious Bodies - Julie Peakman

Linné och hans Apostlar - Sverker Sörlin

Ljuva möten och ömma samtal - om kärlek och vänskap på 1700-talet - (Red) Valborg Lindegärde och Elisabeth Mansén

Mozart - ett underbarns resa i 1700-talets Europa - Aurelio Pellicano

Mysterious Scotland - Michael Balfour

Nyttan och Nöjet – Herman Lindqvist
När hände vad – K. Petersen
Passionate Minds - David Bodanis
På Bellmans tid - Marita Jonsson
Regenter i Sverige - Bengt Liljegren
Salongens värld - Om text och kön i romantikens salongskultur - Ingrid Holmqvist
Sofia Magdalenas Brudklänning i tidens smak - (Livrustkammaren)
Stockholm – Historien om den stolta staden – Niklas Ericsson, Magnus Hansson, Christer Jörgensen
Stolta Stad – 1700-tal i Stockholm (Stockholms Stadsmuseum)
Sveaborg - Samtiden och Eftervärlden (Samfundet Ehreusvärd)
Sveriges Historia – Jan Melin, Alf W. Johansson, Susanna Hedenborg
Sverige under Frihetstiden - Michael Roberts
Så var det då - Carl Henrik Martling
The Knife Man - Blood, Body Snatchers and the Birth of Modern Surgery - Wendy Moore
The London Hanged - Peter Linebaugh
The Pursuit of Oblivion - Rickard Davenport-Hines
The Wreckers - Bella Bathurst
Tidernas Fester - Red. Jan-Öjvind Swahn
Tusen år i Europa - Dick Harrison & Marie-Louise Rodén
Tyskt 1700-tal - Kulturhistoriska bilder från Tyska furstehus och universitet samt deras svenska förbindelser -
 Tore Gjötterberg
Vägvisare ut Svea - och Göta Riken samt Storförstendömet Finland (1776) - faksimil - Georg Biuman

Referenser - tidskrifter

Populär Historia (nr. 5, 2006)
Populär Historia (nr. 3, 2000)

Referenser - andra media

Furstars Möten - (Livrustkammaren & Nationalmuseum)

Referenser - websidor

Mana - Den Abnorma Sexualiteten - <http://www.uppmana.nu/content/view/3334/32/>
Matematiska Inst. Uppsala Universitet - http://www.math.uu.se/studie/project/KVA_1739_1849/biografier/mera.html
Tabellverket - <http://www.ddb.umu.se/tabellverk/Introduktion/Historik.htm>
Sekreta Utskotets verksamhet - http://members.tripod.com/Bengt_Nilsson/Marinhistoria/sekretutskverk.htm
British Archaeology - <http://www.britarch.ac.uk/ba/ba81/feat1.shtml>
Glimtar från den franska gradmätningsexpeditionen 1736 - 1737 - <http://www.tornio.fi/kirjasto/torkok/tobe.htm>
Samspelet mellan människa och natur under 16- och 1700-talet - <http://goto.glocalnet.net/livsfilosofi/samspelttext.htm>
Cornelis Jansen, The Columbia Encyclopedia (6th Ed.) - <http://www.bartleby.com/65/ja/Jansen-C.html>
History of Crime and Punishment - http://au.encyarta.msn.com/encyclopedia_1461500354/Crime_and_Punishment_History_of.html